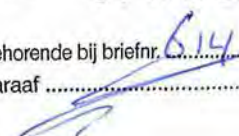

Jaardocument 2019

Stichting
Rijksmuseum Twenthe

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

Behorende bij briefnr. 614 d.d. 7/4/20
paraaf

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf

Inhoud

Akkoordverklaring	5
Bericht van de Raad van Toezicht	7
Bestuursverslag	9
1. Activiteiten/Tentoonstellingen	
2. Educatie	
3. Kennis en collecties	
4. Marketing en Development	
Activiteiten & Bereik	31
Financiële verantwoording	32
Balans per 31 december 2019	
Categoriale exploitatierekening over 2019	
Categoriale en functionele exploitatierekening over 2019	
Kasstroomoverzicht	
Personeel en vrijwilligers	
Toelichting	
Specificatie van posten op de balans	
Toelichting op de categoriale exploitatierekening	
Toelichting op de categoriale en functionele exploitatierekening	
Overzicht huisvestingslasten	
Resultaatbestemming 2019	
Rapportage WNT	
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	

Rijksmuseum Twenthe
Lasondersingel 129-131
7514 BP Enschede
T 053-2012099
info@rijksmuseumtwenthe.nl
www.rijksmuseumtwenthe.nl

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf .....

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf .....

**Akkoordverklaring
Raad van Toezicht**

Het bestuursverslag 2019 van Stichting Rijksmuseum Twenthe is goedgekeurd in de vergadering van de Raad van Toezicht van de Stichting Rijksmuseum Twenthe op 23 maart 2020.

Raad van Toezicht

Drs. J.W. Boomkamp (voorzitter)

Mr. Dr. E. Helder (Vice-voorzitter)

Mevrouw Drs. J. Kiers

Mevrouw I. Kleinsman

B.J.H. Vos Ba

A.J. Voskamp RA

Directeur

Drs. K.A. Odding

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf .....

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf .....

Bericht van de Raad van Toezicht van Stichting Rijksmuseum Twenthe en Stichting De Museumfabriek

De Raad van Toezicht van Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek ziet toe op de kwaliteit, de strategie, de prestaties en de bedrijfsvoering van de beide musea en de organisatie, alsook op het goed functioneren van de directeur-bestuurder. De leden van de raad functioneren niet alleen als toezichthouder, zij staan de directeur-bestuurder en soms ook leden van het managementteam regelmatig met raad terzijde. In 2019 was dat frequenter dan in andere jaren. Enerzijds was dat een direct gevolg van de complicaties rond de aankoop van een schilderij van de Engelse landschapsschilder John Constable, door Rijksmuseum Twenthe en anderzijds vergde ook de voortgaande vernieuwing van De Museumfabriek, tot een innovatief museum voor en door de regio, veel aandacht.

Met tevredenheid constateert de raad dat De Museumfabriek in het afgelopen jaar qua activiteiten, bezoekers en deelnemers opnieuw aanzienlijk gegroeid is. Ondanks de tijd en aandacht verslindende kwestie rond de Constable bleef Rijksmuseum Twenthe in het verslagjaar qua bereik stabiel. Daarnaast werd in het afgelopen jaar aanzienlijke voortgang gemaakt met de realisatie van het Twentelab, een modern geoutilleerd collectie- en kenniscentrum in De Museumfabriek voor de beide musea.

De verdeling van de verantwoordelijkheden tussen de Raad van Toezicht en het bestuur is schriftelijk vastgelegd en inzichtelijk gemaakt. De musea hanteren de principes van de Governance Code Cultuur, waarbij de Raad van Toezicht zich verder ontwikkelt, leert en professionaliseert. Daarbij bewaken wij, gegeven een relatief kleine organisatie, de balans tussen de invulling van de rollen van de Raad voor Toezicht en de organisatie. De Raad van Toezicht maakt gebruik van diverse overlegorganen, contactmomenten en netwerkbijeenkomsten die hen in staat stelt om toezicht te houden op de hele organisatie vanuit een juiste balans tussen betrokkenheid en afstand.

Jaarlijks evalueert de Raad van Toezicht haar eigen functioneren en dat van het bestuur. In februari heeft het functioneringsgesprek met de directeur plaatsgevonden en in december heeft de Raad van Toezicht haar eigen functioneren geëvalueerd.

De Raad van Toezicht vergaderde in het verslagjaar vijfmaal: 25 maart, 15 april, 1 juli, 23 september en 25 november. In de vergadering van 1 juli is uitgebreid gesproken over de museale strategie. De andere bijeenkomsten waren reguliere vergaderingen waarin vele inhoudelijke, organisatorische en financiële onderwerpen werden besproken. In de vergadering van 25 maart werd de jaarrapportage 2018 van RMT behandeld, in de vergadering van 15 april de jaarrapportage van De Museumfabriek, in de vergadering van 25 november de plannen voor 2020 alsmede de jaarbegroting 2020.

De Raad van Toezicht van Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek kent een auditcommissie en een remuneratiecommissie. De auditcommissie is drie keer bij elkaar geweest ter voorbereiding op de vergaderingen met de financiële jaarstukken en de jaarbegrotingen. Daarnaast heeft een delegatie van de Raad van Toezicht tweemaal overleg gevoerd met de Ondernemingsraad/Personeelsvertegenwoordiging van de beide musea.

In het verslagjaar zijn twee nieuwe leden van de Raad van Toezicht benoemd. Met het vertrek van de heer Marc Altink medio 2018 en het vertrek van de heer Geert Jansen medio 2019 waren er twee plaatsen vacant. Op 25 maart zijn de volgende twee personen benoemd in de Raden van Toezicht van Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek: de heer Bob Vos en de heer Jan Voskamp. In de vergadering van 1 juli is de heer Geert Jansen vanwege het eindigen van zijn tweede termijn (bij Rijksmuseum Twenthe) teruggetreden als lid van de Raad van Toezicht van beide musea. De Raad van Toezicht wil de heer Geert Jansen nog eens grote dank toezeggen voor zijn professionele en betrokken inzet in de afgelopen acht jaren.

De Raad van Toezicht van Stichting Rijksmuseum Twenthe
voor deze de voorzitter, Wim Boomkamp

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf .....

Bestuursverslag jaarrapportage 2019 Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek

Samen een divers bereik

Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek programmeren vanuit één visie en één missie. Beide musea bestuderen, presenteren en stimuleren de menselijke verbeelding. *Want het is de verbeelding waarmee we vorm en betekenis geven aan onze wereld.*

De Museumfabriek heeft zich in de afgelopen jaren ontwikkeld tot een veelzijdig museum voor families, liefhebbers en professionals waar de menselijke verbeelding in de volle breedte gepresenteerd wordt.

Rijksmuseum Twenthe is een kunstmuseum dat beschouwelijk is en dat belangrijke tentoonstellingen organiseert voor een landelijk publiek. In De Museumfabriek draait het om de kennis, het experiment en het meedoen. Rijksmuseum Twenthe stelt de intuïtie van de kunstenaar centraal. Eén visie en één missie, maar wel twee sterk verschillende formules en doelgroepen.

Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek geven elk dus op geheel eigen wijze vorm en inhoud aan de gemeenschappelijke missie en visie van de menselijke verbeelding. Waar De Museumfabriek mensen uit alle lagen van de (vooral regionale) samenleving letterlijk aan het werk zet om creatief te zijn daar stelt Rijksmuseum Twenthe ook verdiepende vragen voor mensen uit heel het land die reflecteren op de grote vragen van het leven. Samen willen de twee musea kansrijken en kansarmen bereiken, jong en oud, nationaal en regionaal, wit en zwart.

Omdat de twee musea zo nauw met elkaar samenwerken en omdat ze elkaar inhoudelijk, organisatorisch én qua publieksbereik zo goed aanvullen is besloten om één inhoudelijke jaarrapportage voor de twee musea gezamenlijk te schrijven. In de tekst is duidelijk aangegeven welk museum welke prestatie leverde. En wanneer iets een prestatie is van beide musea dan is dat ook vermeld. De financiële verantwoording is uiteraard verschillend voor de beide musea.

Plannen realiseren bij DMF

Voor De Museumfabriek stond 2019 volledig in het teken van de realisatie van de nieuwe strategische plannen die in 2018 zijn gepresenteerd. TwentseWelle werd toen De Museumfabriek als uitdrukking van een museum waar natuur en cultuur, kunst en technologie in hun samenhang gepresenteerd worden om daarmee het begrip van de wortels van de menselijke creativiteit (verbeelding) te vergroten. Eén van de belangrijkste onderdelen van deze strategie was de realisatie van een nieuwe semi-permanente presentatie, getiteld Wunderkammers. In de Wunderkammers worden de verschillende collecties in hun samenhang getoond. De eerste fase hiervan is in 2019 voltooid met een zevental Wunderkammers in Pakloods 1. In 2020 volgen de voormalige entreehal (waarin een presentatie over de IJzeren Eeuw komt) en de grote tweede pakloods. Andere onderdelen van het strategisch plan voor De Museumfabriek die in 2020 gerealiseerd zijn, zijn de entreerimte en museumcafé 'Lokaal Roombeek' en het BankGiro Loterij-auditorium. Ruimtes die vooral gericht zijn op de ontvangst van zeer uiteenlopende groepen en de organisatie van een veelheid aan museale activiteiten. Deze strategie heeft in 2019 tot aanzienlijke groei van het aantal bezoekers geleid, ondanks de keuze van enkele jaren geleden om geen grote wisseltentoonstellingen meer te organiseren. Ook de Makerspace is in 2019 aanzienlijk uitgebreid.

Eén van de grootste geheimen van De Museumfabriek is de rijke en omvangrijke collectie (meer dan 300.000 objecten) van natuurhistorische, cultuurhistorische en technische voorwerpen. Sommige collectieonderdelen zijn onvervangbaar en van nationaal en soms zelfs internationaal belang. In het Twentelab in oprichting worden deze objecten bewaard, geconserveerd en bestudeerd door een aanzienlijke groep vrijwilligers (of liefhebbers zoals we ze intern noemen) onder leiding van de betaalde krachten. In de komende twee jaren worden delen van De Museumfabriek verbouwd voor nieuwe depots, een restauratieatelier, een fotostudio, een fossielenpreparaatruimte, een grote bibliotheek, een digitaliseringsruimte, etc. Allemaal belangrijke faciliteiten voor zowel De Museumfabriek als voor Rijksmuseum Twenthe. Voor Rijksmuseum Twenthe is dit de vervulling van een al jaren bestaande wens en een noodzakelijke verbetering. Een ambitieus plan dat alleen gerealiseerd kan worden door de intense samenwerking die de musea enkele jaren geleden zijn aangegaan. In 2019 zijn de plannen verder uitgewerkt en ook is reeds begonnen met de benodigde, interne verhuizingen van collectieonderdelen.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Een bijgestelde koers voor RMT

Voor Rijksmuseum Twenthe was 2019 het op één na laatste jaar van de beleidsperiode 2017-2020. Gewoonlijk staat zo'n jaar in het teken van het denken over en schrijven aan een nieuw beleidsplan voor een volgende periode. Omdat de rijksmusea vanaf 2021 niet meer gefinancierd worden vanuit de landelijke Basisinfrastructuur maar rechtstreeks door het ministerie vanuit de middelen voor de Erfgoedwet hoefde Rijksmuseum Twenthe geen nieuw beleidsplan in te leveren. Uiteraard ging het denken over het toekomstig beleid gewoon door. Belangrijk in deze was de ambitieuze tentoonstelling De Naakte Waarheid in het voorjaar van 2019. Een presentatie die te beschouwen is als de culminatie van de 'verhalende' tentoonstellingen in de periode 2013 tot en met 2018. De presentaties over de Italiaanse renaissance, over de renaissance in het noorden (Vlaamse primitieven), over De Lairesse, Gainsborough, Turner, over de Vlaamse barok, over Tischbein, over Roslin, Paula Modersohn Becker, etc. etc. zijn allemaal te zien als tentoonstellingen die 'kantelmomenten' in onze westerse geschiedenis behandelen. Die kantelmomenten werden in De Naakte Waarheid allemaal gezien in het licht van de menselijke wens om vrij te zijn, om overal vraagtekens bij te mogen plaatsen, om je eigen leven vorm en inhoud te geven. Verderop in dit jaarrapport wordt nader ingegaan op de tentoonstelling De Naakte Waarheid. Hier gaat het erom dat de mens aan het begin van de 21e eeuw nieuwe wegen lijkt in te slaan, nieuwe vraagstukken op zijn weg vindt en daarom zullen we in ons tentoonstellings- en activiteitenbeleid de komende jaren meer nadruk leggen op het recente verleden en vooral op het heden en de verwachtingen voor de toekomst. Rijksmuseum Twenthe gaat zich nadrukkelijker bezighouden met actuele maatschappelijke vragen rond ecologie, technologie, diversiteit en de waarden waarop wij onze keuzes baseren. Niet vanuit een moraliserend, eenzijdig perspectief maar vanuit de wetenschap dat musea vrijplaatsen zijn in onze samenleving waarin opvattingen van uiteenlopende groepen aan elkaar geconfronteerd worden.

Verwerving 'A View of Hampstead Heath' van John Constable

Rijksmuseum Twenthe heeft in 2018 het schilderij "A View of Hampstead Heath: Child's Hill, Harrow in the Distance" van de Britse kunstenaar John Constable gekocht. Het schilderij uit 1824 werd door de Londense kunsthandel Simon Dickinson aangeboden. Het werk past uitstekend in de collectie van het museum en de verwerving is een belangrijke toevoeging aan de Collectie Nederland.

Na onderhandelingen over de prijs (vastgesteld op ca. € 2,9 miljoen) en met een bijdrage van de Vereniging Rembrandt en een toezegging van het Nationaal Aankoopfonds van het ministerie van OCW samen met het Mondriaan Fonds was er in de zomer van 2018 voldoende basis ontstaan om tot de aankoop over te gaan. Het museum heeft aan de betalingsverplichtingen voldaan, hetgeen door de verkopende partij (voor circa € 2,5 miljoen) wordt betwist.

Dit geschil heeft in de laatste maanden van 2018 en gedurende geheel 2019 een zware wissel getrokken op de organisatie. Niet alleen de juridische aspecten maar ook de onderzoeken naar de IT-omgeving van het museum en van de kunsthandelaar en de voortdurende contacten met financiers en belanghebbenden vergden buitengewoon veel aandacht van de directie. Op moment van schrijven van dit jaarrapport zijn de procedures nog niet afgerond. Inmiddels vindt er ook regelmatig overleg plaats met het Ministerie van OCW.

De museumorganisatie en de drie handelingscodes

In de culturele sector zijn de laatste jaren duidelijke afspraken gemaakt over hoe een organisatie bestuurd dient te worden en hoe het toezicht geregeld moet zijn (Code Cultural Governance). Daarnaast zijn er afspraken gemaakt en richtlijnen gemaakt dat makers in de cultuur eerlijk betaald worden voor hun werk (Fair Practice Code) en tot slot is er een Code Culturele Diversiteit opgesteld (in november 2019 vervangen door de Code Diversiteit en Inclusie) die erop gericht is dat iedereen kan participeren in de cultuur. De principes van de Code Cultural Governance worden door Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek al jaren en met grote vanzelfsprekendheid toegepast. Ook de Fair Practice Code wordt door de beide musea ruimhartig in de praktijk gebracht. Rijksmuseum Twenthe was in 2017 één van de eerste mede-ondertekenaars van deze code. Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek zijn tot slot verheugd over de nieuwe Code Diversiteit en Inclusie die musea de ruimte biedt om een bredere invulling te geven aan het begrip inclusiviteit dan de voorgaande code. De beide Enschedese musea werken immers in een andere context dan bijvoorbeeld een museum in Amsterdam. In Enschede spelen sociaal-economische vragen meer een rol dan op sommige andere plaatsen. Door de elkaar aanvullende formules (vanuit één visie en één missie) kunnen de musea samen een bijzonder breed bereik realiseren.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

In het vroege voorjaar van 2018 is de organisatie van de beide musea 'herordend' met vier sectoren: Publiek, Twentelab, Commerciële zaken en Bedrijfsvoering. Omdat deze organisatie-indeling nu bijna twee jaar functioneert en omdat in 2020 diverse mensen op cruciale posities met pensioen gaan is in het najaar van 2019 besloten tot een evaluatie van de organisatieopzet. Meer specifiek wordt gekeken naar de afdelingen Bedrijfsvoering en Commerciële zaken of daar zaken nog wat specifiek ingeregeld kunnen worden.

Tot slot een persoonlijke noot. In het afgelopen jaar is weer veel bereikt en daar wil ik alle medewerkers en ook de 200 vrijwilligers hartelijk voor bedanken. Er zijn prachtige tentoonstellingen gemaakt, een nieuwe collectiepresentatie in DMF, er is gewerkt aan het Twentelab, aan een ongelooflijke veelheid aan activiteiten en tentoonstellingen, nieuwe systemen zijn ingevoerd. Het is ongelooflijk wat er allemaal in een hedendaags museum passeert. Met een relatief kleine organisatie moet je een grote diversiteit aan veelal gespecialiseerde taken uitvoeren. De eisen die aan kleinere of middelgrote musea, zoals de onze, worden gesteld zijn niet wezenlijk anders dan waar grote musea aan moeten voldoen. Musea zijn immers maatschappelijke organisaties die met publieke middelen werken. Dat brengt verplichtingen met zich mee en als er dan ook nog een groot vraagstuk bijkomt – zoals het afgelopen jaar de kwestie rond de aankoop van een belangrijk schilderij – dan is het niet altijd eenvoudig om 'de ogen op de bal te houden' en geconcentreerd de werkzaamheden te blijven vervullen. Graag bedank ik alle medewerkers en alle vrijwilligers voor hun ongelooflijke inzet en hun onverstoorbaarheid waardoor 2019 wederom een mooi jaar voor de musea kon worden.

Medio maart 2020 heeft het museum de deuren in opdracht van de overheid moeten sluiten voor het publiek vanwege de Corona crisis. De financiële impact van de sluiting zal pas op een later moment duidelijk zijn omdat de duur van de sluitingsperiode op dit moment nog onzeker is.

Enschede, 23 maart 2020

Arnoud Odding
Directeur-bestuurder
Stichting Rijksmuseum Twenthe en Stichting De Museumfabriek

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

1. Activiteiten/tentoonstellingen

De musea van de verbeelding

Het is de verbeelding waarmee we vorm en betekenis geven aan onze wereld: sinds medio 2016 - toen Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek intensief gingen samenwerken - programmeren de beide musea vanuit één visie en één missie. De Museumfabriek en Rijksmuseum Twenthe bestuderen, presenteren en stimuleren de menselijke verbeelding.

1.1 RMT

Wie we zijn en hoe we zijn geworden

Voor Rijksmuseum Twenthe is beeldende kunst een spiegel van de samenleving. Aan de hand van de beeldende kunst door de eeuwen heen kunnen we verhalen vertellen over de ontwikkelingen in ons denken, in onze opvattingen. Kunst biedt daarmee niet alleen een reflectie op het heden maar fungeert ook als tijdsmachine waarmee we terug in de tijd kunnen kijken. 'Wie we zijn en hoe we zijn geworden' was de leidraad en de invalshoek van de tentoonstellingen in 2019. RMT richtte zich op de ontwikkeling van de sceptische mens; de identiteitsgeschiedenis van de ontwikkeling van de westerse mens vanaf de renaissance tot en met vandaag. RMT wil met deze benadering historische ontwikkelingen en filosofische vraagstukken op een voor brede publieksgroepen toegankelijke wijze aan de orde stellen. Ontspannen genieten van prachtige kunst voor wie dat zoekt en verdiepende informatielagen voor wie daar behoefte aan heeft.

1.1.1 Ars longa, vita brevis

Al in 2018 leidde deze benadering tot 'Ars longa, vita brevis', een collectiepresentatie over 'de menselijke conditie in al zijn tweeslachtigheid'. Negen hedendaagse kunstenaars richtten rondom een specifiek thema een eigen kabinet in door een selectie te maken uit de omvangrijke collectie van RMT en daar één of meer eigen werken aan toe te voegen. Die werken zijn verworven voor de collectie waardoor de samenhang binnen de collectie weer een nieuwe dimensie heeft gekregen. Samen vertellen die negen kabinetten het verhaal van de menselijke conditie - 'la condition humaine' - van de geboorte tot de dood.

1.1.2 De Naakte Waarheid

In het voorjaar van 2019 toonde RMT *De Naakte Waarheid*. Deze tentoonstelling schetste de context waarin 'la condition humaine' is ontstaan.

De Naakte Waarheid liet aan de hand van talrijke kunstwerken de Europese cultuurgeschiedenis zien in de periode tussen de middeleeuwen en nu. Kunstenaars zijn door de eeuwen heen de vertalers van ons zelfbeeld, dat evolueerde van een theocentrisch collectivisme naar het individualisme van de huidige tijd met alle onzekerheden en vragen die dat oproept.

De Naakte Waarheid ging over de crises die de westerse mens, de sceptische individu, ervaart in een tijd waarin hij geconfronteerd wordt met wereldwijde ontwikkelingen en die zijn positie als "master of the universe" aan het wankelen brengen. De tentoonstelling stond daarom heel dichtbij de bezoeker; het gaat over de mens zelf, over de samenleving en over onze geschiedenis. Er is gekozen deze ontwikkeling in de tentoonstelling als vierluik te laten zien met als metafoor de naakte mens, met kunstwerken van kunstenaars als Geertgen tot Sint-Jans, Albrecht Dürer, George Breitner, Jan Sluijters, Andy Warhol, Terry Rodgers, Allen Jones en Adriaan Backer.

Ondanks dat de tentoonstelling geen finale antwoorden beoogde te geven op de vragen die het in deze tentoonstelling stelde, maakte deze tentoonstelling wél glashelder dat het museum onderdeel is van de maatschappij en zich voor dezelfde vragen gesteld ziet als vele anderen. Rijksmuseum Twenthe is niet een instituut dat buiten die almaar veranderende maatschappij staat en slechts beelden toont gemaakt in een gouden verleden. Rijksmuseum Twenthe is onderdeel van het hier en nu en zoekt daarin ook zijn rol en stelt vragen die maatschappelijk van belang zijn. Het museum positioneerde zich met *De Naakte Waarheid* als aanjager van actuele discussies, in plaats van een spiegel van het verleden te zijn.

1.1.3 Johann Friedrich August Tischbein

In het najaar van 2019 was in RMT voor het eerst in ruim dertig jaar een tentoonstelling te zien die geheel was gewijd aan de beroemdste Duitse portretschilder van zijn tijd: Johann Friedrich August Tischbein. Tischbein was een pionier van de romantiek – een periode die door de historicus Rüdiger Safranski wel is omschreven als 'Eine deutsche Affäre'.

RMT, dat sinds 2003 twee belangwekkende portretten van Tischbein uit het Rijksmuseum in langdurig bruikleen heeft, koesterde al enige tijd de wens om een grote tentoonstelling te wijden aan deze schilder die zo treffend uitdrukking wist te geven aan de in zijn tijd nieuwe ideeën over echtheid en natuurlijkheid. Want, een tentoonstelling over Tischbein paste naadloos binnen het tentoonstellingsbeleid van Rijksmuseum Twenthe, waarbij we aan de hand van de kunst verhalen vertellen over de ontwikkeling van de Westerse cultuur, om antwoord te krijgen op vragen als 'wie zijn we' en 'hoe zijn we geworden wie we zijn'. Soortgelijke vragen werden gesteld in relatie tot het werk van Tischbein. Zijn werk is illustratief voor de in de 18e eeuw nieuwe ideeën over gevoel, natuurlijkheid en authenticiteit. Deze ideeën, die het begin van de romantiek inluiden, zijn vandaag de dag nog steeds bepalend voor hoe wij in West-Europa naar onszelf kijken.

1.1.4 Peter Zegveld

In de zomer van 2019 was het de beurt aan beeldend kunstenaar en theatermaker Peter Zegveld (1951) om RMT om te vormen tot zijn universum. Maar liefst het halve museum en de binnentuin werden gevuld met zijn beelden en installaties die spelen met beweging, licht en geluid, en bovenal met de verbeeldingskracht van de kijker.

Zegvelds installaties bewegen vaak en maken geluid. Ze zijn vaak grappig en vindingrijk, of ze brengen je even van je stuk, om vervolgens een glimlach op je gezicht te toveren.

Maar hoe inventief of lichtvoetig de werken ook zijn, altijd komt bij Zegveld de ernst om de hoek kijken. 'Mijn thema is de kwetsbaarheid van de mens', aldus de kunstenaar. De mens die wordt geboren met als enige en onafwendbare zekerheid dat hij zal sterven. En in de tussentijd moet die mens zich zien te redden in dit bestaan. Om die tijd vreugdevol te maken, fixeert Zegveld in zijn werk 'momenten'. Momenten die ons herinneren aan ons noodlot of aan onze fundamentele driften. Momenten die ons herinneren aan wie we zijn.

1.1.5 Fons Brasser - Berlin Geisterbahn

Van 1983 tot 1990 fotografeerde Fons Brasser de negenenvijftig in onbruik geraakte S-Bahnstations in toenmalig West-Berlijn. Negenenvijftig frontale opnamen van verkommerde stationsgebouwen en evenveel opnamen van de verlaten perrons erachter: monumenten van de Koude Oorlog, sporen van de Duitse geschiedenis. Fons Brasser schonk de serie *Berlin Geisterbahn* in 2009 aan Rijksmuseum Twenthe. Vanaf 9 november 2019 (tot zondag 16 februari 2020), exact dertig jaar na de val van de Muur, werd de complete serie voor het eerst getoond in het museum.

Het doel van de serie *Berlin Geisterbahn* was aanvankelijk documentair. Maar de foto's zijn ook artistieke documenten van de Koude Oorlog. Ze tonen de sporen van de Duitse geschiedenis. Het feit dat het in november 2019 dertig jaar geleden was dat de Muur viel, vormde de aanleiding om de serie compleet te tonen. Verbindingen met het heden werden onder anderen gemaakt door Margriet Brandsma, journalist, auteur en van 2002 tot 2012 correspondent in Duitsland voor het NOS-journaal. Zij gaf gedurende de tentoonstellingen verschillende lezingen over de impact en de gevolgen van de val van de Muur.

1.2 Kleine(re) presentaties

1.2.1 Schatkamers

hele jaar (ingericht 2018)

In de Schatkamers zijn hoogtepunten uit de eigen collectie te zien. Van middeleeuwse altaarstukken en miniaturen tot 17de-eeuws keramiek, een overweldigende portrettengalerij en de prachtigste landschappen.

De veelzijdigheid en rijkdom van de collectie van RMT is in zes schatkamers gepresenteerd: de middeleeuwen, landschappen, portretten, zilver en kunstnijverheid. Sinds de opening van het museum in 1930 is de collectie uitgegroeid tot een omvangrijke en diverse kunstverzameling, die vrijwel alle stromingen in de Westerse kunstgeschiedenis vertegenwoordigt, vanaf de middeleeuwen tot heden.

1.2.2 Inge Reisberman. Respice Finem

26 januari t/m 25 augustus 2019

'Respice Finem' ofwel 'overdenk het einde' is een serie van vijf video's van Inge Reisberman die in RMT haar première beleefde. Reisberman liet zich voor de videoserie inspireren door het Bijbelverhaal over de vernietiging van de steden Sodom en Gomorra. Als straf voor de morele verdorvenheid van de inwoners worden beide steden door God verwoest in een regen van zwavel en vuur. Alleen het gezin van Lot wordt van hogerhand gered, mits tijdens de vlucht één gebod wordt nageleefd: gij zult niet omkijken. De vrouw van Lot kan echter haar nieuwsgierigheid niet bedwingen en kijkt toch om, om de vernietiging te aanschouwen, waarop zij verandert in een zoutpilaar.

1.2.3 Lichtung - Sarah Grothus en Emmy Bergsma

13 april t/m 15 september 2019

'Lichtung' – ofwel open plek in het bos – was een project van Sarah Grothus (D) en Emmy Bergsma (NL) over familiegeschiedenissen van verdrijving en arriveren. Beide kunstenaars bevragen het begrip Heimat (thuisland). Daarbij was het startpunt voor beiden hun eigen familie.

1.2.4 Melanie Bonajo en de ontdekking van het gevoel

7 september t/m 19 januari 2020

Er wordt wel gezegd dat we nog steeds in de 'romantische orde' leven. We verlangen nog altijd naar echtheid en authenticiteit. Iemand die feilloos laat zien hoe dit gedachtegoed onze blik op de wereld bepaalt is de hedendaagse kunstenaar Melanie Bonajo (1978). Daarom toont RMT als onderdeel van de Tischbeintentoonstelling haar film 'Nocturnal Gardening' en een selectie uit de fotoserie 'Thank you for hurting me. I really needed that'. In deze experimentele documentaire volgt ze verschillende vrouwen die ieder op hun eigen manier een nieuwe relatie met de natuur tot stand brengen.

1.2.5 Fotomanifestatie Enschede - Inner Circles

28 september t/m 10 november

RMT was een van de locaties van de vierde Fotomanifestatie Enschede. Op diverse plekken in de stad waren tentoonstellingen van topfoto's te zien. Het festival legde in de editie 2019 de focus op de verschillende (sociale) cirkels waar we ons als mens in bewegen. In RMT was werk te zien van Eddo Hartmann en Kadir van Lohuizen.

1.2.6 Geert Voskamp. Onzalige bossen - onzalige tijden

vanaf 23 november 2019

Onder de titel 'Onzalige bossen - onzalige tijden' toont beeldend kunstenaar Geert Voskamp (Hengelo, 1934) een selectie uit de tekeningen die hij in de afgelopen drie jaar maakte. Het zijn onder andere bosgezichten, veelal in zwart-wit, waarin de schoonheid van de natuur én een onderhuidse dreiging samenvloeien. In de tentoonstelling zijn de twee thema's te zien die Voskamp al langere tijd bezighouden. In de eerste plaats de natuur, het bos in het bijzonder. En in de tweede plaats het interbellum, de periode tussen de twee wereldoorlogen; de periode van zijn vormende kinderjaren.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

1.3 Grotere activiteiten RMT

1.3.1 Herfsttooi - Happy Together

zaterdag 14 en zondag 15 september 2019

Ter gelegenheid van de tentoonstelling Johann Friedrich August Tischbein en de ontdekking van het gevoel pakte RMT groots uit met Herfsttooi, een gratis festival dat op zaterdag 14 en zondag 15 september werd gehouden. Herfsttooi was hét cadeau van RMT aan de regio ter ere van de opening van de nieuwe tentoonstelling Johann Friedrich August Tischbein en de ontdekking van het gevoel. Gedurende het hele weekend was er een hippie-selfie-service, kon men yoga beoefenen in de binnentuin, waren er optredens van onder meer Roos Blufpand en kon men workshops bloemenkransen en dromenvangers volgen. Op zaterdagavond veranderde de binnentuin in een pop-up cinema, in samenwerking met Concordia.

1.3.2 Museumnacht

zaterdag 12 oktober 2019

Nachtbrakers, nachtvinders en nachtkijkers beleefden culturele avonturen op de meest bijzondere plekken van Enschede tijdens de eerste Museumnacht Enschede. Meer dan tien instellingen openden hun deuren. RMT was initiatiefnemer van de Museumnacht. Tussen 19:00 en 00:00 uur maakten bezoekers 'tochten door de krochten' van RMT en waren er een photobooth, optredens van Lotte Pen, audiovisuele performances van Roos Marijn & Heimprofi, theatrale rondleidingen door Ars longa, vita brevis en een pop-up modeshow van Museum No Hero.

1.3.3 Museumnacht Afterparty - The Rhythm is here...

zaterdag 12 oktober 2019

De allereerste Museumnacht Enschede werd in stijl afgesloten met een afterparty (18+) in RMT. De beats van de afterparty werden verzorgd door het DJ-collectief In the Middle of the Rhythm. In the Middle of the Rhythm is een hub voor culture & creators in Enschede. Met een liefde voor de underground clubscene en het nachtleven in de stad, stimuleren ze lokaal talent met ITMOTRRADIO en hun unieke party's.

1.4 De Museumfabriek

1.4.1 De samenhang der dingen

De wereld moderniseert, globaliseert, regionaliseert, digitaliseert, professionaliseert, fragmenteert en accelereert. En juist daarom is er behoefte aan plekken waar mensen even tot stilstand kunnen komen, waar ze van een afstandje naar zichzelf, de wereld en het verleden kunnen kijken. Waar dromen over de toekomst mag. Er is behoefte aan plaatsen waar relaties worden hersteld, waar de vakgebieden weer met elkaar in verband worden gebracht. Plaatsen die tonen hoe onze voorouders vormgaven aan hun bestaan; die een gevoel van worteling geven om ons te helpen ook zelf vorm en betekenis aan ons leven te geven.

Zo'n plek is de Museumfabriek. Het is het museum van en voor een regio met veel hightech maakindustrie, een technische universiteit en een hogeschool. Een plek tussen wereldwijd geïnformeerd en regionaal verbonden.

Het leidende beginsel voor de programmering van De Museumfabriek is 'de samenhang der dingen', ofwel de relatie tussen cultuur en natuur, tussen wetenschap en technologie, tussen educatie en ondernemerschap en tussen heden, verleden en toekomst.

Meer dan menig ander museum heeft De Museumfabriek daartoe de collecties. De Museumfabriek is ontstaan uit het samenvoegen van de collecties van een natuurhistorisch museum, een textielmuseum en een regionaal historisch instituut. De grote gemene deler van deze collecties is dat ze bij elkaar zijn gebracht in Enschede en Twente. Maar de collecties vertellen niet alleen het verhaal van de streek, maar vooral ook van de wereld. Met de Wunderkammer smeedt De Museumfabriek deze collecties nu tot een eenheid die hun oorsprong overstijgt.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

1.4.2 Wunderkammer - wereld in een notendop

In een tijd waarin de wetenschap nog niet zo in specialismen opgedeeld was als tegenwoordig verzamelden vorsten en de nieuwsgierigen van geest de wonderen van onze aarde. Antiquaria en naturalia uit vaak verre landen, artificialia van meer of minder exotische culturen. Al die zeldzaamheden werden samengebracht in hun rariteitenkabinetten ofwel Wunderkammers - meestal ingericht volgens hoogstpersoonlijke inzichten en esthetische voorkeuren. Het waren werelden in een notendop, in een tijd dat Linnaeus de natuur nog niet had geordend. Ook de studie van de kunsten en culturen van destijds kan op zijn best pre-wetenschappelijk worden genoemd.

Maar wat die presentaties misten aan systematiek en een professioneel wetenschappelijke benadering, maakten ze meer dan goed door de mogelijkheid om te associëren, te verwonderen, te fantaseren. Wunderkammers waren magische plekken waar je je verwonderde over verschillen en overeenkomsten. Plekken waar je met of zonder voorkennis kon bestuderen en ook speculeren en waar je objecten uit heel verschillende disciplines in hun samenhang kon bekijken.

Wunderkammers zijn de speeltuinen uit de kindertijd van de wetenschap.

Hoe logisch is het dus voor een museum dat hoopt de creativiteit te stimuleren – van ouders met kinderen, van liefhebbers, van professionals en van schoolkinderen – om de magie van de eeuwenoude Wunderkammer in ere te herstellen? De Museumfabriek heeft in 2019 een groot deel van het museum heringericht tot een grote Wunderkammer. Een Wunderkammer waarin we laten zien hoe het weefgetouw van Jacquard eigenlijk de oudste computer is, hoe een robot van de Universiteit Twente een jachtluipaard in volle vaart imiteert en hoe de glasspons op de zeebodem het fijnste kant weeft. Er zijn 11 kleine tentoonstellingen ingericht rond topstukken uit de collectie. Daarmee wordt 'de samenhang der dingen' geïllustreerd. De deeltentoonstellingen zijn een soort eilanden in de ruimte, de één groter dan de ander, waar men omheen kan lopen en verschillende associaties kan leggen. Wel is in één oogopslag duidelijk dat die eilanden meer zijn dan slechts deeltentoonstellingen; dat ze samen die bijzondere en unieke Wunderkammer zijn. In 2020 zullen er nog eens tien Wunderkammers worden gerealiseerd. Daarmee was de Museumfabriek eind 2019 halverwege deze bijzondere transformatie.

In 2019 werden de volgende deeltentoonstellingen/kabinetten gerealiseerd:

De samenhang der dingen
De IJzeren Eeuw (3 deelpresentaties)
Nacht
Onderhuids
Kevers
Wereldreizigers
Sagen & Legendes
Witte magie
Draad

1.5 Een museum als ecosysteem

De Wunderkammer is het museale hart van De Museumfabriek; het museum kent echter meer kernen. Allen versterken ze het museum op geheel eigen wijze; samen vormen ze een bijzonder ecosysteem.

Het *Twentelab* is het gezamenlijke collectie- en kenniscentrum van De Museumfabriek en Rijksmuseum Twenthe. Hier worden ten overstaan van het publiek de vele deelcollecties van beide musea beheerd en bestudeerd door een team van professionals en vrijwilligers, zowel in het nieuwe collectiecentrum met depot, restauratieatelier en fotostudio als in het studiecentrum met een forse handbibliotheek en uitgebreide onderzoeksfaciliteiten. De onderzoeksresultaten leiden tot deelpresentaties in het digitale museum, tot uiteenlopende activiteiten zoals lezingen en conferenties en mogelijk tot presentaties in de Wunderkammer. In 2019 werden belangrijke voorbereidingen getroffen voor de realisatie van het Twentelab.

De *Makerspace* is een educatieve werkplaats voor scholen, families en professionals. Ouders met kinderen en grootouders met kleinkinderen weten het vernieuwde museum inmiddels in groten getale te vinden om daar samen aan het werk te gaan in de werkplaats. Zelf weven, zeppelins bouwen, preparaten bestuderen, met arduino's robotjes knutselen, lichtgevende insecten maken...

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

De huidige werkplaats bleek vaak al te klein voor de tientallen en soms honderden kinderen die er geconcentreerd aan het werk zijn. De Makerspace is in 2019 dan ook verder ontwikkeld tot een professionele werkplaats met hightech machines als 3D-printers en lasercutters, maar ook gereedschappen. Deelnemers kunnen hun fantasie de vrije loop laten en 'tinkerend' te werk gaan, maar ook cursussen en workshops volgen. De presentaties in de Wunderkammer vormen het uitgangspunt voor de aangeboden activiteiten.

Lokaal Roombeek is de plek waar het publiek andere mensen ontmoet, waar je een goed gesprek hebt met deskundigen over het Twents verleden, waar je een lezing of presentatie meemaakt, of waar je met je laptop op tafel en bij een lekkere kop koffie en een broodje geconcentreerd kunt werken. Voor Lokaal Roombeek hoeft men geen kaartje te kopen, het is de kennismaking met en toegang tot De Museumfabriek.

Het BGL Auditorium is bedoeld voor grotere ontvangsten, lezingen en symposia. Het auditorium, dat geschikt is voor ontvangsten tot circa 150 mensen, wordt niet alleen voor eigen activiteiten gebruikt maar ook voor activiteiten van derden, zoals bedrijfspresentaties en congressen.

1.6 Het museum als activiteitenmachine

De rijkheid aan faciliteiten in de Museumfabriek bieden een wereld aan mogelijkheden. Door het programmeren van uiteenlopende activiteiten voor de gespecificeerde doelgroepen, worden enthousiaste deelnemers continu bereikt en betrokken. Het onderscheidt De Museumfabriek als een creatief platform waar men niet slechts te gast is om de komen kijken, maar waar men - jong of oud, liefhebber of professioneel - daadwerkelijk zelf meedoet.

De activiteiten vonden gedurende het hele jaar plaats. Er werd aansluiting gezocht bij actuele gebeurtenissen, bij feestdagen, tradities en onderzoeksresultaten. De veelheid aan activiteiten was de drijvende kracht achter de groei die de Museumfabriek in 2019 doormaakte.

Lezingen, discussies, themabijeenkomsten

In 2019 vonden zeer regelmatig lezingen en themabijeenkomsten plaats in De Museumfabriek. Een treffend voorbeeld daarvan is 'Op de koffie', een maandelijkse ochtendbijeenkomst met vaak meer dan 100 geïnteresseerde toehoorders, waarbij de zeer betrokken onderzoeksvrijwilligers van De Museumfabriek een bijzonder object uit de museumcollectie belichten.

Workshops, cursussen, masterclasses

De Makerspace, de Wunderkammer en het Twentelab zijn nauw met elkaar verbonden. Waar men in de Wunderkammer en het Twentelab leert en associeert, kan men in de Makerspace zelf vormgeven.

Families konden tijdens openingsuren altijd aan de slag met eenvoudige, maar aansprekende maakopdrachten.

Op doordeweekse dagen vonden cursussen en masterclasses voor liefhebbers en professionals plaats. Zeer specifieke textielworkshops bijvoorbeeld, of uitgebreide cursussen voor het vormgeven met de state-of-the-art machines in de Makerspace.

Vakantieweken - Op Sterrenjacht

Tijdens schoolvakanties werden drukbezochte themaweken georganiseerd. De meest bijzondere was 'Op Sterrenjacht' een programma in en rondom de herfstvakantie. In de Museumfabriek was de oudste nog werkende sterrenprojector ter wereld geplaatst: in de museumhal was een grote donkere koepel gebouwd waarop de projector de sterren projecteerde en die precies zo bewogen als in werkelijkheid. Iedere dag waren er shows die gepresenteerd werden door deskundigen.

Ter gelegenheid van de komst van dit unieke planetarium organiseerde De Museumfabriek een uitgebreid programma van shows, colleges, workshops en activiteiten in de Makerspace.

Conferenties en festivals

In 2019 was De Museumfabriek inhoudelijk betrokken en locatie van D'RAND Festival (het festival van de democratie) en het Maker Festival Twente. Ook organiseerde het museum zelf een Wundernacht - een Museumnacht voor kids ter ere van de opening van de Wunderkammer - op zaterdag 6 april. Het museum was van 17:00 tot 22:00 uur het decor voor een uitgebreid programma met workshops, voorstellingen en

activiteiten in de Makerspace voor kinderen en hun (groot)ouders. Op zaterdag 12 oktober vond de eerste Enschedese Museumnacht plaats. Vanzelfsprekend deed DMF mee met een uitgebreid programma.

Buitenschoolse Opvang

De musea zijn een samenwerking gestart met de stichting Humankind/SKE in Enschede. Voor hen is een keuzemenu aan activiteiten uitgewerkt waar BSO-groepen op kunnen intekenen. Het aanbod varieert van een speurtocht langs de Wunderkammers tot een 4-wekelijkse workshop over architectuur met de schilderijen in RMT als inspiratiebron en de Makerspace in DMF als plek waar gebouwd kan worden met de lasersnijders en 3d-printers. Met name deze Makerspace zal veel ingezet worden, zodat deelnemers met verschillende technieken in aanraking komen.

Weekendschool

De Stichting Weekendschool 'Toppers op zondag' in Twente werkt vanuit locaties in Enschede, Hengelo, Almelo en Goor en heeft ambitie jongeren die een steuntje in de rug nodig hebben de mogelijkheid te bieden hun horizon te verbreden op educatief, sociaal-cultureel en maatschappelijk gebied. Voor Enschede-Noord is de vaste locatie De Museumfabriek. De andere locaties hebben in hun programma enkele activiteiten opgenomen die plaatsvinden in De Museumfabriek.

Voor zowel de Buitenschoolse Opvang als de Weekendschool wordt een combinatiefunctionaris ingezet die in dienst is van De Museumfabriek

Museum Plus Bus

Sinds 2012 verwelkomen wij groepen van de Museum Plus Bus. Stichting Museum Plus Bus is een samenwerkingsverband van veertien Nederlandse musea en richt zich speciaal op groepen senioren die door hun lichamelijke conditie, geïsoleerde leefomgeving of financiële situatie niet zelfstandig op pad kunnen. Met een geheel verzorgd arrangement bezorgt de Museum Plus Bus ouderen een bijzondere culturele dag uit. De steun van de BankGiro Loterij en haar deelnemers maakt het mogelijk dit arrangement kosteloos aan te bieden. We hebben dit jaar 29 groepen met de Museum Plus Bus in het museum ontvangen.

Verdere samenwerkingen

De Museumfabriek is een netwerkorganisatie en dat uit zich vooral in de vele samenwerkingen op het gebied van publieksactiviteiten. Zo vonden in 2019 de maandelijkse bijeenkomsten van Qua Art Qua Science plaats in het museum en organiseerde de Universiteit Twente eens per maand de drukbezochte Experimenta-middagen, waarbij kinderen tussen de 8 en 12 jaar middenin het museum wetenschappelijke experimenten deden. Iedere Experimenta-middag had een ander thema en dat sluit altijd aan op de actuele tentoonstellingen in De Museumfabriek.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

2. Educatie

2.1 Een nieuwe blik op Roombeek Cultuurpark Educatie

In de loop van 2015 voegden drie kunst- en cultuurinstellingen hun inspanningen op het gebied van de cultuureducatie samen: Rijksmuseum Twenthe, Museum TwenteWelle (sinds 2018 De Museumfabriek) en Tetem Kunstruimte. Een ingrijpende beslissing omdat de collecties, de kennis, de faciliteiten en de educatieorganisaties werden samengevoegd. Voortaan werkten de medewerkers niet meer vanuit een enkele instelling maar vanuit de drie instellingen tezamen.

In 2019 is door de drie deelnemende instellingen intensief gesproken over de toekomst van RCE. De tijd bleek rijp om de samenwerking zowel inhoudelijk als qua marketing te versterken. In het afgelopen jaar is er in verschillende sessies aandacht geschonken aan de kansen voor de komende jaren, en zijn de eerste stappen gezet naar een vernieuwd programma. De belangrijkste keuze die werd gemaakt is dat het grote aantal workshops en lessen worden verwerkt in elf aansprekende clusters. Dit zal leiden tot een helderder, overzichtelijker aanbod, en tot nog meer synergie tussen de drie instellingen.

2.1.1 Educatiebeginselen

Wie een eeuw geleden naar school ging wist met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid hoe zijn of haar toekomst eruitzag. Die tijd is voorbij. Niet alleen omdat mensen veel meer keuzemogelijkheden hebben dan vroeger maar ook omdat de wereld sneller dan ooit verandert. Je kunt er niet meer vanuit gaan dat de kennis en de vaardigheden van vandaag antwoorden geven op de vragen van morgen. Jonge mensen zullen hun leven lang moeten leren, flexibel zijn en creatief. Zij die zich weten aan te passen aan nieuwe omstandigheden houden hun voorsprong. Cultuureducatie is gericht op de overdracht van de kennis en vaardigheden die daarvoor nodig zijn.

2.1.2 Veranderingen, samenhang en betekenis

In Roombeek Cultuurpark zijn drie grote kunst- en cultuurinstellingen gevestigd die elkaar perfect aanvullen op het gebied van de cultuureducatie.

Tetem is een kunstinstelling die zich richt op de mogelijkheden om nieuwe wegen in te slaan. Tetem helpt mensen een weg te vinden in de sociale en technologische veranderingen.

De Museumfabriek gaat over de vraag hoe mensen zich altijd hebben laten inspireren door de natuur bij het bedenken van vernuftige oplossingen voor praktische vragen. De Museumfabriek met zijn natuurlijke, technische en cultuurhistorische collecties gaat daarmee over de samenhang in de wereld.

Rijksmuseum Twenthe is een museum met zeven eeuwen kunst, van de middeleeuwen tot heden. Het gaat over de vraag hoe wij met kunst vorm en betekenis geven aan de wereld om ons heen.

2.1.3 Educatiemissie

Samen helpen Rijksmuseum Twenthe, De Museumfabriek en Tetem jonge mensen om zelf vorm te geven aan hun toekomst en dat doen ze door educatieve programma's te ontwikkelen en aan te bieden die gericht zijn op de stimulering van creativiteit en op de individuele wendbaarheid en die tegelijk aansluiten op de wettelijke leerdoelen

Het onderwijs in kunst en cultuur heeft de toekomst. Daar worden de talenten opgeleid die later een voortrekkersrol kunnen vervullen in een creatieve kennissamenleving. In het educatie-aanbod ligt een sterk accent op het aanleren van 21st Century Skills. Leerlingen komen in aanraking met vaardigheden als creativiteit, kritisch denken, probleemoplossend vermogen, communiceren, samenwerken, digitale geletterdheid, sociale en culturele vaardigheden en zelfregulering. Op creatieve wijze ontwikkelen ze hun verbeeldingskracht, waarnemingsvermogen en communicatieve vaardigheden en worden klaargestoomd voor de uitdagingen van de 21ste eeuw.

2.2 Educatie | ontwikkelingen PO

De activiteiten voor het primair onderwijs (PO) bestaan enerzijds uit workshops, projecten en leerlijnen in aansluiting op de collectie en het brede werkveld van de partners, anderzijds uit workshops en projecten die een directe relatie hebben met een specifieke tentoonstelling. In een vroeg stadium is onderzocht op welke wijze de tentoonstellingsprogramma's van RMT en DMF en de workshops van Tetem elkaar inhoudelijk en didactisch kunnen versterken. Dit heeft geresulteerd in een goed op elkaar afgestemd en spannend aanbod voor schooljaar 2019-2020.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Focus

Voor de Museumfabriek is in 2019 een lessenserie ontworpen rond de vaste collectie van het museum. Kinderen maken middels een rondleiding kennis met de rijke textielgeschiedenis. Voorwerpen en machines van vroeger kunnen ze zowel bekijken als ervaren. Kinderen leren hoe het was om vroeger in de fabriek de werken, wat je allemaal moest doen en hoe het leven was. Aansluitend werken de kinderen aan creatieve opdrachten. Scholen kunnen daarbij een keuze maken voor ambachtelijke workshops als het spinnen van wol of het weven van textiel. Of juist ingaan op mechanisering en nieuwe technieken en aan de slag met robotica of het maken van bio-textiel.

Voor Rijksmuseum Twenthe is gekozen voor een focus op de vaste collectie. Kinderen maken een rondleiding door de 'Schatkamers' van het museum en ervaren wat je allemaal in een museum kunt zien en beleven. De focus voor groep 1 en 2 ligt bij landschappen, voor groep 3 en 4 bij de Zilverschatkamer. Groep 5 en 6 verdiepen zich in de kunst van de middeleeuwen, waarvan veel voorwerpen meer dan vijfhonderd jaar oud zijn. Groep 7 en 8 bekijken portretten van vroeger en nu. In aansluiting op de rondleidingen volgt een creatieve opdracht.

Leerlijnen

Naast het workshopaanbod kent RCE een rijk aanbod in leerlijnen. Leerlijnen nemen een steeds belangrijker plek in binnen het onderwijs. Ze bieden scholen de mogelijkheid om cultuureducatie stevig te verankeren in het onderwijs. De lesmiddelen-server stelt RCE in staat om op eenvoudige wijze leerlijnen aan te passen aan de wensen van het onderwijs. De tevredenheid van het onderwijs over de lesmiddelen-server en de aangeboden leerlijnen is groot.

Bedrijven & educatie

In 2019 zijn er veel lesmiddelen ontwikkeld in samenwerking met het bedrijfsleven. Bedrijven willen in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen een bijdrage leveren aan het onderwijs maar weten vaak niet hoe. RCE heeft 11 bedrijven uit Almelo ondersteund bij het ontwikkelen van lesmiddelen voor het PO. In samenwerking met het Praktijkcentrum voor Procestechologie Oost-Nederland (PCPT) is een creatief en op maken gericht programma ontwikkeld waarmee RCE en PCPT samen het onderwijs bereiken. Samen met Urenco is een onderwijspakket ontwikkeld dat de koppeling legt tussen creativiteit en W&T. Samenwerking met het bedrijfsleven maakt het mogelijk om een voor de school relatief eenvoudig en betaalbaar programma aan te bieden. Het bedrijfsleven betaalt mee en daar hebben onderwijs en cultuur baat bij.

Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK)

De Raad voor Onderwijs stelt dat cultuureducatie in het hart van het onderwijs hoort; dáár wordt het fundament gelegd voor de culturele ontwikkeling van kinderen. Deze visie van de Raad voor Onderwijs sluit naadloos aan bij de visie en werkwijze van RCE. RCE heeft de CmK-regeling dan ook omarmd en participeert als cultuurpartner in Culturage binnen de Gemeente Enschede. Daarnaast participeert RCE in enkele provinciale pilots.

Culturage

Lokaal werkten twaalf Enschedese culturele instellingen en alle basisscholen aan de verbetering en vernieuwing van het cultuuronderwijs in Enschede. RCE neemt een actieve rol in binnen Culturage en draagt bij aan zowel de inbedding van cultuur binnen het onderwijs als de ontwikkeling van nieuwe leerlijnen en programma's in aansluiting op de wensen van het onderwijs.

In 2019 heeft RCE met tien scholen gewerkt aan het implementeren van een leerlijn:

Islamitische basisschool Al Ummah maakt al geruime tijd gebruik van de erfgoed-leerlijn 'MaakMeeMuseum' en is in 2019 gestart met de beeldende-leerlijn 'Ik verbeeld de wereld';

De drie scholen die samenwerken in het IKC Tweekelerveld maken als sinds 2017 gebruik van de interdisciplinaire-leerlijn 'Muziek en Fotografie'. Bij deze scholen is nu in de bovenbouw klassen ook de nieuwe leerlijn 'Lets go online' geïmplementeerd. In deze digitaal georiënteerde leerlijn werken OBS Tweekelerveld, KBS Paulusschool en CBS De Zevenster aan het zelf ontwikkelen van een website voor de scholen;

Met ZMLK (VO en VSO) De Huifkar is gewerkt aan de implementatie van de beeldende-kunst-leerlijn 'Zeven eeuwen kunst';

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Met OBS Roombeek is gewerkt aan de implementatie 'Sporen uit een Twents verleden.' De school maakte ook al gebruik van de leerlijn 'Creatief coderen', 'Kunst en Techniek' en 'MI Beeldend'; Met SBO en VSO Het Roessingh en met KBS Alfonsus is gewerkt aan de implementatie van de leerlijn 'MI Beeldend'. KBS Alfonsus maakte al gebruik van de leerlijn 'Stap uit je lijst'; Met de KBS De Windroos is gewerkt aan de vervolgstap in de implementatie van 'Filosoferen met kunst'; Met GBS De Fontein is gewerkt aan de implementatie van de leerlijn 'Mediawijsheid'. Deze implementatie was eind 2019 nog niet afgerond en loopt door in 2020.

Ook stopten enkele scholen in 2019 met het gebruik van leerlijnen. Bij twee scholen was de oorzaak dat het project binnenschools werd uitgevoerd door hiertoe speciaal vrijgestelde leerkrachten. Dit betrof SBO De Spinaker (Creatief coderen) en VSO Het Meerik (Erfgoed voor het VSO). Met het vertrek van de leerkracht uit de school is jammer genoeg ook de uitvoer van de leerlijn gestopt. Op twee andere scholen heeft het stoppen met de leerlijn te maken met de keuze voor een andere discipline. Dit betreft KBS De Regenboog en OBS Prinseschool.

In 2019 maakten in totaal 19 scholen uit Enschede gebruik van één of meerdere door RCE ontwikkelde leerlijnen.

CmK-Overijssel

Regionaal werkt RCE aan de ontwikkeling van verschillende pilots. Dit doen we samen met het primair onderwijs, voortgezet speciaal onderwijs en diverse cultuurpartners. In aansluiting op het advies van de Onderwijsraad werkt RCE aan een eigentijds curriculum. Dit is erop gericht om kinderen en jongeren een stevige basis te bieden voor hun persoonlijke, maatschappelijke en beroepsgericht functioneren. Kinderen krijgen de ruimte om te experimenteren, leren probleemoplossend te denken, creatief te handelen en te reflecteren. Daardoor ontwikkelen ze zich spelender- en makenderwijs. Het ontwikkelen van creatieve vaardigheden en 21st Century Skills gaan hand in hand.

In 2019 is het project MaakCultuur opgeleverd. Dit project verbindt verschillende leerlijnen en vakgebieden en is ontwikkeld in samenwerking met diverse bibliotheken uit Twente. Het project maakt gebruik van de door Tim Post (promovendus UT) ontwikkelde methodiek 'levensecht leren'. Vanuit betekenisvolle thema's wordt discipline-overstijgend gewerkt. In dit project werkt de school zes weken lang enkele keren per week aan een betekenisvol onderwerp; er wordt een probleemstelling geformuleerd en gewerkt aan het vinden en creëren van oplossingen. De eerste weken worden de lesactiviteiten verzorgd door de groepsleerkracht die hiervoor een training krijgt. De laatste drie weken wordt een volledig Maak-Lab op de school geplaatst en werken de leerlingen samen met de groepsleerkracht en een techniek-coach van RCE een aantal keren per week aan hun eindproduct. In 2019 hebben twee pilots plaatsgevonden rond het thema 'Water' met in totaal 11 klassen. De pilotscholen hebben het project als zeer betekenisvol en positief ervaren. Groepsleerkrachten waren verbaasd over de snelheid waarmee de kinderen de technieken leerden beheersen. Kindgestuurde projectkaarten boden kinderen de ruimte hun eigen leerontwikkeling te volgen. Bovendien viel op dat de meisjes - die bij techniekonderwijs vaak afhaken - nu, vanwege de koppeling met de betekenisvolle onderwerpen, goed aangehaakt bleven.

Eind 2019 maakten in totaal 33 scholen uit de provincie Overijssel gebruik van één of meerdere van de door RCE ontwikkelde leerlijnen. 19 van deze scholen zijn gevestigd in de gemeente Enschede.

2.3 Educatie | ontwikkelingen VO

Naast reguliere workshops wordt binnen het VO veel gewerkt met leerraamwerken. Bij steeds meer scholen ontstaat de vraag naar een 'leerraamwerk' voor de beeldende vakken. De ontwikkelde leerraamwerken zijn goed inzetbaar voor projectonderwijs en kunnen een stevige basis bieden voor projectdagen. In de afgelopen jaren zijn een aantal vak- en discipline-overstijgende leerraamwerken ontwikkeld voor verschillende scholen: Stedelijk Lyceum Zuid (Enschede), Kottenpark (Enschede), Reggesteyn (Rijssen en Nijverdal), Attendiz (Enschede), Carmel College (Oldenzaal en Denekamp) en het Avila College (Hengelo). Dit programma loopt naar volle tevredenheid van de scholen en heeft ook in 2019 op alle scholen voortgang gekregen.

Co-produceren

In 2019 is met de VO-scholen het gesprek gestart over de ontwikkeling van nieuwe vormen van onderwijs. Veel scholen hebben behoefte aan intensievere programma's met meerdere cultuurontmoetingen, maar het budget hiervoor ontbreekt vaak. In samenwerking met het Pius X (Almelo) en het Twents Carmel College

VOOR WAARMERKINGSDOELEN
BDO Audit & Assurance B.V.

(Oldenzaal) zijn nieuwe programma's ontwikkeld waarbij wordt gewerkt met co-partnerschap: RCE heeft een aantal langlopende lessenseries ontwikkeld waarbij zowel de school als RCE ieder een deel van de activiteiten invult. Zo is bijvoorbeeld een filmproject ontwikkeld waarbij RCE de opstart- en montageworkshops verzorgt en de groepsleerkracht met de leerlingen - met behulp van lesmiddelen van RCE - werkt aan het maken van een storyboard en het filmen. De school kan hierbij gebruik maken van de technische faciliteiten van RCE. De eerste resultaten van deze vorm van coproduceren zijn positief. In 2020 krijgt deze vorm van co-producties een plek in het reguliere aanbod.

Voortgezet speciaal onderwijs

Ook is in 2019 gewerkt aan de invulling van vragen vanuit het VSO. Een aantal VSO-scholen zouden vaker gebruik willen maken van het museum als leeromgeving of van de technologische kennis en materialen van RCE. De verschillen tussen de wijze waarop de leerlingen leren is groot en vaak wordt er gewerkt met groepjes van 4 of 5 leerlingen. Het werken met dergelijke kleine groepen is noodzakelijk voor de kwaliteit van het onderwijs maar maakt ook dat het inzetten van RCE-workshops niet binnen het budget past. Met Attendiz (Enschede) en Het Genselaar (Hengelo) is een pilot opgestart waarin de scholen gebruik kunnen maken van lesmiddelen, museum, de technologie en de technologisch geschoolde vrijwilligers van RCE. De docenten van deze VSO scholen zijn gezamenlijk getraind met de vrijwilligers van RCE. Samen hebben zij zich het workshop-aanbod dat plaatsvindt in de musea eigen gemaakt en verzorgen zij de workshops voor de kleine groepjes leerlingen.

Art2Go

In 2019 is ook weer intensief ingezet op Art2Go. Art2Go is een gezamenlijk initiatief vanuit de culturele instellingen in Enschede. Het project is ontwikkeld voor tweedeaars leerlingen uit het voortgezet onderwijs. Iedere leerling uit Enschede maakt kennis met drie verschillende culturele instellingen en een breed cultureel programma. Leerlingen uit de regio maken kennis met twee of drie verschillende culturele instellingen. Het uitgangspunt achter Art2Go is eenvoudig. Iedere deelnemer maakt een keuze voor een themagebied en volgt gedurende één dag twee of drie workshops in aansluiting op dit thema. De workshops worden gevolgd in kleine groepen van maximaal 15 leerlingen. In 2019 werden er zeven themagebieden aangeboden: Straattaal, Stadsgeluiden, Bouwen, Horen, Zien & Zingen, Actie-Reactie, Nieuwsitem en Menskracht. Het merendeel van de themagebieden is aanpasbaar aan het niveau van de leerlingen. Een aantal themagebieden is specifiek gemaakt voor leerlingen van een bepaald niveau.

In 2019 is het CMK-project Beeldportfolio voor het VMBO opgeleverd. Het Beeldportfolio is een leerlijn die het in beeld brengen van de creatieve leerontwikkelingen van de leerling ondersteunt. Het biedt leerlingen de ruimte om vanuit eigen vakrichting creatieve lessen en cultuurontmoetingen te onderzoeken en om te kijken wat de aangeboden lesstof betekent voor de eigen persoonlijke en professionele ontwikkeling. De leerlijn is ontwikkeld in samenwerking met Reggesteyn (Rijssen) en is geïmplementeerd in alle VMBO klassen 1 t/m 3.

2.4 Educatie | ontwikkeling MBO

Het MBO is een relatief kleine, maar interessante partner binnen RCE. Activiteiten voor het MBO vragen een hoge mate van inhoudelijke afstemming; een tentoonstellingsbezoek met daaraan gekoppeld een workshop voor studenten van de afdeling Ruimtelijk Ontwerp vraagt op alle gebieden een andere aanpak dan een soortgelijk programma voor studenten Facilitair of Elektrotechniek. Daarnaast leeft de wens vanuit het MBO om de cultuurontmoeting te koppelen aan een beroepsopdracht.

In 2019 hebben verschillende trajecten plaatsgevonden waarbij de verbinding tussen cultuurontmoeting en beroepspraktijk werd gelegd. Een deel van deze trajecten is gekoppeld aan het Maker Festival Twente (MFT), een ander deel aan opdrachten in DMF en Tetem. De cultuurinstelling heeft hierbij de rol van opdrachtgever. Enkele voorbeelden van opdrachten waaraan door MBO-ers in onderwijsverband is gewerkt zijn: het ontwikkelen van een activiteitenprogramma voor het MFT, ontwikkelen van een workshop 'gaming' voor het PO, het uitvoeren van een enquête over cultuurbeleving onder PO-leerlingen, het ontwikkelen van een tentoonstellingspresentatie en het ontwerpen van promotiemiddelen. Studenten maakten kennis met onderwerpen die binnen de cultuurinstellingen spelen en vervolgens werkten ze deels in de cultuurinstelling en deels binnen de school aan een praktijkopdracht.

3. Kennis en collecties

3.1 Het Twentelab

In 2018 werden de plannen voor het Twentelab gepresenteerd. In het Twentelab – gevestigd in De Museumfabriek – worden omstandigheden gecreëerd waarin professionals en vrijwilligers (liefhebbers) samenwerken aan de uitgebreide collecties van kunst, cultuur en natuur. De resultaten van het werk en die onderzoeken worden met het publiek gedeeld in exposities (bv de kabinetten van de Wunderkammers); als lezing in het auditorium of als workshop in de Makerspace. Als het gereed is bevat het Twentelab straks ook het grootste restauratieatelier van Oost-Nederland, een faciliteit waar niet alleen werken van Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek gerestaureerd worden, maar waar ook externe restauratoren gebruik van kunnen maken en waar aan collecties van collega-musea in de wijde regio gewerkt kan worden.

Het Twentelab omvat onder andere een auditorium (gerealiseerd in 2018), een fotostudio, restauratieatelier, collectieonderzoekruimte, fossielenpreparaatruimte en een groot gezamenlijk depot (van De Museumfabriek en Rijksmuseum Twenthe, te realiseren in 2020). Door dit gezamenlijke depot kunnen de externe depots van beide organisaties worden ontruimd. In 2021 moet de grote bibliotheek met meer dan één strekkende kilometer boeken klaar zijn.

In 2019 is het projectplan uitgewerkt waarmee extra fondsen zijn aangevraagd. Dankzij bijdragen van het Dioraphte Fonds en Mondriaan Stichting zijn de gewenste bedragen bijeengebracht, zodat met de detailuitwerking van de plannen begonnen kon worden.

De ontwerptekeningen van de architecten zijn na de zomer uitgewerkt. Na het verwerken van alle brandveiligheidsadviezen in de tekeningen stond eind 2019 alles klaar voor de vergunningsaanvraag en de offerteprocedure voor de verbouwing.

3.2 Verhuizingen en tijdelijke faciliteiten

Het gezamenlijke depot komt deels op de plek van de huidige bibliotheek- en onderzoeksvoorzieningen, fotostudio en insectendepot van De Museumfabriek. Om snel te kunnen starten met verbouwen wanneer de procedures zijn afgerond, is reeds gestart met de voorbereidingen en -verhuizingen. Er is een tijdelijk insecten- en permanent fossielendepot gebouwd. Er wordt een mobiele fotostudio en –scanfaciliteit gerealiseerd in de achterste pakloos. In deze mobiele fotostudio zullen in 2020 – zichtbaar voor het publiek – alle voorkomende objectfotografie-werkzaamheden uitgevoerd worden. De focus ligt de komende jaren op de insectenfotografie. Om deze collectie te kunnen fotograferen zijn de (vrijwillige) fotografen aan het experimenteren met een geautomatiseerd fotografiesysteem, geholpen door medewerkers van Universiteit Twente.

Voor zover bekend is er geen museum met zoveel textielstalen als De Museumfabriek. Een textielstaal is een lapje stof dat diende als voorbeeld voor een dessin (ontwerp), weefpatroon of kwaliteitsmonster. Waarschijnlijk zijn er rond de 10.000 stalen in de collectie aanwezig, waarvan meer dan 2.000 dessins. Deze collectie wordt ingescand en beschikbaar gesteld via onze website. In 2019 is hiervoor onderzoek en voorwerk verricht en zijn er al 1.600 textielstalen ingevoerd in de database. In de achterste pakloos wordt in 2020 een scanfaciliteit ingericht waar met een speciale scanner de textielstalen worden gedigitaliseerd. Dat zal gebeuren in een lopende-band opstelling. Deze scanopstelling kan ook gebruikt worden voor het digitaliseren van andere collecties, zo worden ook de documentatiemappen die bij de kunstwerken van RMT horen ingescand op deze plek.

3.3 Digitaal museum

Samen met het bedrijf Driebit is in 2019 onderzoek verricht naar de verdere ontwikkeling van het digitaal museum. Het was de wens een systeem te ontwikkelen waarin alle collecties van beide musea met elkaar verbonden zijn waardoor bij het invoeren van een zoekterm allerlei onverwachte combinaties van objecten tevoorschijn komen. Uit dit onderzoek werd duidelijk dat het realiseren van zo'n systeem mogelijk is, maar dat de verbindingen tussen individuele voorwerpen handmatig ingevoerd moeten worden. Het automatisch herkennen van voorwerpen (door speciaal ontworpen algoritmes, dus kunstmatige intelligentie) is nu nog een stap te ver. Uitbouw van het huidige digitaal museum van Rijksmuseum Twenthe, dus aansluiting van de collecties van De Museumfabriek bij dit systeem is beter beheers- en betaalbaar. In 2020 wordt hiermee gestart.

Ook werd de mogelijkheid onderzocht om digitale werkplekken te creëren, waar vrijwilligers, liefhebbers en professionals samen kunnen werken aan een onderwerp. En waar de onderzoeksresultaten op eenvoudige wijze kunnen worden gepubliceerd of toegevoegd aan de collectiedatabase. In de vernieuwde software-kantooromgeving die vanaf 2020 wordt geïmplementeerd in beide musea is deze samenwerking mogelijk en behoort koppeling met de collectiedatabases ook tot de mogelijkheden.

In 2019 is door een groep vrijwilligers het digitaal museum van het Rijksmuseum verder uitgebreid met extra informatie, zoals verwijzingen naar externe websites. Ook zijn er weer duizenden coderingen toegevoegd voor het linked-open-data systeem. Door deze coderingen wordt automatisch extra informatie opgehaald bij instanties die dezelfde coderingen gebruiken, bijvoorbeeld het RKD.

Een soortgelijk systeem is in ontwikkeling voor natuurhistorische collecties. De Museumfabriek werkt mee aan het internationale Dissco-project, gefinancierd door de EU. Het doel van dit Dissco-project is om alle natuurhistorische collecties beter toegankelijk te maken voor onderzoek. Dit gaat men onder andere doen door iedere soort te voorzien van unieke coderingen. De Museumfabriek is pilot-project in Nederland met betrekking tot de collectie vlinders. Vrijwilligers worden bij het invoeren van de coderingen ondersteund door medewerkers van Naturalis en een Finse natuurwetenschapper. Inmiddels zijn enkele duizenden vlinders "gecodeerd" in de collectiedatabase.

3.4 Nieuwe aanwinsten

Sinds 2016 ontvangt Rijksmuseum Twenthe een tweejaarlijkse bijdrage vanuit het Collectieprogramma van het Mondriaan Fonds voor de aankoop van werken van hedendaagse kunstenaars. In 2019 is de bijdrage gebruikt voor de verwerving van twaalf werken van kunstenaars met wie verschillende projecten zijn gerealiseerd. Er zijn twee kinetische installaties verworven, vier video's, vijf foto's en een schilderij.

In de zomer van 2019 organiseerde het museum een grote solotentoonstelling van Peter Zegveld (Den Haag, 1951). Naar aanleiding daarvan werd de zes meter hoge kogelbaan *The Serpentine* verworven. Ook heeft RMT de installatie *Leo Vroman* aangekocht, een trillend kopje op een stokje dat nu een permanente plek heeft gekregen in de portrettentoonstellingskamer van het museum. Deze twee aankopen complementeren de andere drie werken van Peter Zegveld die zich reeds in de collectie bevonden.

Afgelopen jaar had toonde RMT het gefilmd vijfluik *Respice Finem* van videokunstenaar Inge Reisberman (Hengelo, 1959). Deze meditatieve serie met als thema de vergankelijkheid werd gefilmd in de industriële omgeving van een oude meelfabriek in Leiden. Naar aanleiding hiervan heeft RMT drie van de vijf films aangekocht, te weten *Periculum*, *Exitium* en *Contemplatio*. Het museum was al in bezit van een vroeger videowerk van Reisberman.

Als onderdeel van de tentoonstelling *Johann Friedrich August Tischbein en de ontdekking van het gevoel* toonde RMT een video-installatie en fotoserie van Melanie Bonajo (Heerlen, 1978). Bonajo reflecteert in haar werk op het verlangen naar het natuurlijke, echte en authentieke in onze tijd. Naar aanleiding van deze presentatie heeft RMT de video *Night Soil – Nocturnal gardening* en vijf foto's uit de serie *Thank you for hurting me, I really needed that* van Melanie Bonajo verworven. Met de aankoop van deze film en die van Inge Reisberman begeeft RMT zich steeds meer op het terrein van de videokunst. In 2018 verwierf het museum ook al een video, namelijk het werk *Mindless Living II* van L.A. Raeven.

Tenslotte heeft het museum met middelen uit de Mondriaan-regeling een schilderij van Armando (1929-2018) aangekocht. Dit werk, getiteld *Preussisch*, is door Armando geschilderd in de jaren tachtig en is exemplarisch voor zijn beladen werk uit deze periode dat vol is van referenties aan de Tweede Wereldoorlog.

In 2019 mocht het museum week een schenking in ontvangst nemen van verzamelaar Sepp Bader. Bader is als verzamelaar al enkele decennia verbonden aan Rijksmuseum Twenthe en draagt met enige regelmaat werken uit zijn collectie aan het museum over. De laatste schenking bestaat uit twintig werken van onder anderen Herman de Vries, Ulrich Ruckriem, Bettie van Haaster, Armando en Sjoerd Buisman. Het betreft met name werken op papier en sculpturen.

Tenslotte heeft RMT op het gebied van de hedendaagse kunst nog twee schenkingen ontvangen uit de nalatenschappen van de in 2019 overleden kunstenaars Zoltin Peeter (1942-2019) en Otto Egberts (1949-2019). Uit de nalatenschap van Peeter heeft het museum drie tekeningen mogen uitkiezen en uit die van Egberts selecteerde het museum vijf werken. Van beide kunstenaars was reeds werk aanwezig in de museumcollectie.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

De natuurhistorische collecties van De Museumfabriek zijn, net als in 2018 flink uitgebreid met een aantal schenkingen. Een belangrijke schenking zijn de 15.000 Europese kevers van Hans Bosz, sinds jaar en dag vrijwilliger bij TwentseWelle/De Museumfabriek. Zijn collectie omvat onder andere de uiterst zeldzame grottenkevers. Als enige in Europa had Bosz deze kevers in zijn collectie.

Een andere schenking is die van 36.000 kevers door Franz van Stuivenberg. Deze "schenking op papier" blijft nog bij de schenker thuis, want ruim 10.000 exemplaren moeten nog gedetermineerd worden. Franz van Stuivenberg is een gerenommeerde verzamelaar, die enkele nieuwe soorten op zijn naam heeft staan. Met het verwerven van deze twee grote collecties heeft De Museumfabriek de meest complete kevercollectie van west-Europa.

Tenslotte is er een grote verzameling fossielen geschonken door de erven van Henk Oosterink, meer dan 4000 stuks. Deze verzameling bevat onder andere kreeften, kwallen, vissen, fossiel hout, delen van sauriërskeletten en voetsporen van zowel sauriërs als dinosauriërs. De vondsten zijn afkomstig uit de steengroeve in Winterswijk, dus uit de Trias-periode. Hoogstwaarschijnlijk bevat deze schenking nog een aantal nieuwe soorten. De komende jaren zullen wetenschappers van verschillende universiteiten onderzoek doen naar deze collectie.

Aangekocht zijn twee geprepareerde skeletten, één van een buizerd en één van een muskusrat, waarbij de buizerd de muskusrat aan het verorberen is. Deze krijgt een plek in de Wunderkammer bij het thema "bewegen".

De collectie werd verder uitgebreid met een schenking van het schilderij van W. van der Worp met als titel: "Brand op kasteel Twickel", een schenking door een achterkleinkind van de maker. Uit nader onderzoek blijkt dat het echter om kasteel Toutenburg gaat, nabij Zwolle.

Het Huis van Verhalen in Enschede heeft de afgelopen jaren voorwerpen verzameld die een relatie hebben met de vuurwerkramp. Het betreft voorwerpen waaraan een verhaal is verbonden. Met het Huis van Verhalen is afgesproken dat deze voorwerpen op den duur in de collectie van De Museumfabriek worden opgenomen.

3.5 Bruiklenen

Bij het Rijksmuseum Twenthe waren in 2019 26 bruikleenaanvragen voor korte tijd, in totaal ging het om 64 werken. De collectie van het Rijksmuseum Twenthe bestond op 31 december 2019 uit 9242 objecten. Er zijn 13 werken aangekocht, er werden 27 werken geschonken en 122 werken werden in bruikleen gegeven.

In 2019 konden er, net als in de afgelopen jaren, helaas geen restauraties worden verricht op structurele basis. De beschikbare uren van de restaurator waren net voldoende voor de werkzaamheden bij eigen exposities en afhandeling van het bruikleenverkeer. Omdat er ook geen uren beschikbaar zijn voor een algemene inventarisatie van de collectie is onvoldoende bekend hoe groot de restauratiebehoefte is. RMT ontvangt reeds jaren structureel te weinig geld voor beheer en behoud van de collectie.

Uit de collectie van De Museumfabriek waren er tien uitgaande bruiklenen, waaronder een wolf en een aantal fossielen die uitgeleend zijn aan universiteiten voor wetenschappelijk onderzoek.

De collectie van De Museumfabriek bestaat uit ruim 300.000 objecten. Een groot deel is ingevoerd in een collectiedatabase, maar grote aantallen staan ook op objectkaarten of excellijsten. Met name de natuurhistorische collecties zijn op wetenschappelijke wijze verzameld. Een doosje met 100 schelpjes uit één vindplaats geldt dan als één object. Het exacte aantal voorwerpen is dus moeilijk aan te geven.

3.6 Samenwerkingen

In 2019 startten het HCO (Historisch Centrum Overijssel), Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek het "voucherproject", gefinancierd door de Provincie Overijssel. Dit is een samenwerkingsproject waarbij deze organisaties voor korte tijd medewerkers 'uitlenen' aan kleinere culturele organisaties in Overijssel, bijvoorbeeld kleine musea, bezoekerscentra of oudheidkamers. Deze kleine organisaties dienen een hulpvraag in. HCO en/of Museumfabriek/Rijksmuseum Twenthe koppelen één van de medewerkers aan die organisatie, afhankelijk van de hulpvraag. De hulpvragen moeten wel binnen de beperkte tijd van 32 uur op te lossen zijn. De uren van de expert worden betaald door de provincie. Het gaat bijvoorbeeld om hulpvragen bij inrichtings-, restauratie- of collectievormingvraagstukken. Inmiddels zijn meer dan 20 vouchers vergeven en specialisten ingezet bij deze organisaties. In 2020 loopt dit project nog door. Voor

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

HCO en Museumfabriek/Rijksmuseum Twenthe is dit een mooi project, hiermee kunnen wij onze rol als facilitator in het culturele netwerk in de regio beter uitvoeren.

Met Museumfabriek Winterswijk onderhoudt De Museumfabriek (Enschede) een speciale band. Dit heeft ertoe geleid dat beide musea op dezelfde wijze de collecties registreren in de collectiedatabases. Ook wordt er op enkele vlakken samengewerkt, zo inventariseren vrijwilligers van De Museumfabriek (Enschede) de geologische en paleontologische collectie in Winterswijk, met als doel dat deze op dezelfde manier voor wetenschappers ontsloten worden als de collectie in Enschede.

4. Marketing en Development

Sinds het begin van de samenwerking tussen Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek in 2016 is het beleid erop gericht om de twee musea elkaar qua publieksbereik te laten aanvullen. De Museumfabriek is een multidisciplinair stedelijk museum waar het draait om creativiteit, innovatie en meedoen. De Museumfabriek kent drie specifieke doelgroepen: families, liefhebbers (voor de verschillende collectieonderdelen) en professionals. Rijksmuseum Twenthe is een kunstmuseum met een relatief wat ouder en hoger opgeleid publiek, veelal in het bezit van een Museumkaart. Alhoewel er veel mensen uit de regio afkomstig zijn trekt het museum ook veel geïnteresseerden vanuit het hele land. Met hun samenwerking in Roombeek Cultuurpark Educatie delen de musea daarnaast de doelgroep scholen. Voorts zijn de twee musea in 2019 begonnen met gerichte acties om de 'lastige' doelgroep van jongvolwassenen te benaderen, onder andere met de organisatie van de eerste Enschedese Museumnacht.

4.1 De Museumfabriek

Met name voor de doelgroep gezinnen is de Familiejaarkaart een uitstekend middel om deze te binden aan het museum. In vakanties organiseert DMF familieprogramma's, zoals 'Een Zomer Lang Spelen' en het drukbezochte 'Op Sterrenjacht' afgelopen najaar met ruim 6.000 bezoekers. Deze gezinnen met kinderen worden bereikt met online nieuwsbrieven, social media-, displaycampagnes, samenwerkingen met platforms voor jonge ouders als VETTT, Kidsproof en Go Kids Twente en traditionele print allemaal getarget op de regio. Liefhebbers worden bereikt door bijvoorbeeld ons lezingenprogramma 'Op de Koffie' of samenwerkingen met fossielen- en sterrenwachtwerkgroepen of bijvoorbeeld een instelling als Qua Art Qua Science. Development richt zich op de verhuur van het museum. Uit arrangementen kwam een bezoekaandeel van 30% een toename van bijna 50% in 2019.

4.2 Rijksmuseum Twenthe

Het profiel van de bezoeker van RMT is te vergelijken met die van de Museumkaarthouder. De afgelopen jaren richtte RMT zich in haar marketingcampagnes vooral op landelijke print om deze doelgroep te bereiken. Een van de doelstellingen van RMT in 2019 en 2020 is om de binding met de regio te vergroten en meer bezoek uit de regio te trekken. In 2019 is de marketingaanpak daarom verschoven en wordt er gebruik gemaakt van een meer diverse mediamix, die zowel landelijk als regionaal wordt ingezet. Zo is voor de tentoonstelling over Tischbein o.a. gebruik gemaakt van landelijke tv- en radiospots, regionale busreclame, een samenwerking met de regionale krant Tubantia en een zeer succesvolle displaycampagne, waarmee we bijna 100.000 bezoekers trokken naar de Tischbeinpagina op de website van RMT. Rond de opening van de Tischbein-tentoonstelling organiseerde RMT een gratis Herfstooifestival. Een cadeau voor de regio, waarmee we bijna 5.000 bezoekers, voornamelijk uit de regio, trokken.

4.3 En verder

In 2019 zijn we gestart met het zoeken naar een nieuwe samenwerkingspartner voor CRM en emailmarketing. Ook is een online boekingssysteem gelanceerd waar online ticketing in het voorjaar van 2020 aan toegevoegd wordt. Vanaf 2020 zal de focus dan ook meer en meer op online marketing komen te liggen om zo een grote community op te bouwen, die wij doelgericht kunnen bereiken. Displaycampagnes, AdWords, nieuwsbrieven, emailcampagnes, social mediacampagnes worden zo op elkaar afgestemd dat zij voor een groter bereik op onze websites zorgen met een hoge conversie.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

4.4 Totaalbereik

Overzicht bezoekers

	2019			2018		
	RMT	DMF	RCE	RMT	DMF	RCE
Kaartverkoop	42.724	45.954		49.710	38.726	
Bezoekers activiteiten	7.700	3.135		4.662	6.270	
Educatie			52.126			44.472
Totaal	50.424	49.089	52.126	54.372	44.996	44.472
Totaal bereik	151.639			143.840		

4.5 Development

Het belangrijkste doel voor development is het versterken van de relatie met inwoners en bedrijven in de regio. Dit moet leiden tot een verdere bekendheid van het museum, nieuwe bezoekers en het ontwikkelen van nieuwe geldstromen naast de reguliere kaartverkoop.

Het development beleid is deze jaren gericht om (potentiële) partners eerst uit te nodigen en kennis te laten maken met de musea. Daarna begint de fase om ze te betrekken in projecten en toekomstplannen. Het afgelopen jaar zijn dan ook veel arrangementen en activiteiten georganiseerd.

Enkele voorbeelden.

Bedrijven/weldoeners

Nagenoeg alle Twentse netwerkorganisaties zijn uitgenodigd om een keer een bijeenkomst in het museum te organiseren. Velen maakten hiervan gebruik; sommigen zijn vaste gebruiker van het museum. Met name het BankGiroLoterij Auditorium met de Twentse schilderijengalerij in combinatie met museumcafé 'Lokaal Roombeek' bleken hiervoor zeer geschikt en werden hooggewaardeerd. De Gobelinzaal werd meer voor exclusieve bijeenkomsten georganiseerd zoals het Prinsjesdagontbijt, de presentatie van de KLM-bus en jubileumviering van bedrijven voor relaties. Bij deze gelegenheden werd het gehele Rijksmuseum Twenthe opengesteld voor bezoek.

Hetzelfde gold voor de serviceclubs in deze regio. Velen van hen organiseerden (veelal voor het eerst) een bijeenkomst in het museum.

Young professionals

Voor de doelgroep werkenden tot 40 jaar organiseerde Rijksmuseum Twenthe voor het eerst een speciale bijeenkomst. Na een bezoek aan de tentoonstelling 'De naakte waarheid' werd in De Gobelinzaal een presentatie verzorgd door Sander Schimmelpenninck naar aanleiding van zijn boek 'Elite gezocht'. Van de 85 deelnemers maakten velen voor het eerst kennis met de betekenis van kunst in relatie tot de maatschappij. De succesvolle avond heeft ertoe geleid om speciaal voor deze doelgroep een jaarprogramma te ontwikkelen en een speciale 'young businessclub' te ontwikkelen.

Studenten

De eerste Museumnacht van Enschede overtrof alle verwachtingen en werd met name door studenten zeer goed bezocht. Tijdens dit event was speciaal voor deze doelgroep ook programmering in de andere cultuurinstellingen van Enschede.

Voor de besturen van de studentenverenigingen in Twente werd door de burgemeester van Enschede een diner georganiseerd in De Gobelinzaal. Dit leidde tot aanvragen en reserveringen voor evenementen van studenten- en studieverenigingen in het nieuwe jaar.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Jonge gezinnen

Ook vond voor het eerst de 'Museumnacht voor kids' plaats ter gelegenheid van de opening van de eerste fase van de Wunderkammer in De Museumfabriek. Ook dit event heeft net als de Museumnacht een plaats verworven op de jaarlijkse evenementenkalender van de musea waarbij ook een programmering in Rijksmuseum Twenthe zal worden toegevoegd.

4.6 Commercieel plan

Voor de periode 2019-2020 is een commercieel plan opgesteld met de volgende focuspunten:

- het verder ontwikkelen van de businessclub voor sponsors en bijzonder schenkers
- het stimuleren van de verkoop van Familiejaarkaarten en Vriendenpassen
- het stimuleren van de verhuur van ruimtes in het museum aan bedrijven en instellingen
- het ontwikkelen van een aantrekkelijk aanbod in de winkel en het museumcafé
- het aanbieden van arrangementen aan touroperators en agenturen

De Familiejaarkaart

De Familiejaarkaart is één van de belangrijkste producten om de algemene development-doelstelling vorm te geven. De Familiejaarkaart werd in 2018 geïntroduceerd. Bij aanschaf kunnen families (max 2 volwassenen en 3 minderjarige kinderen) het hele jaar beide musea bezoeken. In 2019 werden 2.300 kaarten verkocht (een stijging van 44% t.o.v. het vorige jaar). De verkoop van de kaart is tot heden alleen mogelijk aan de kassa van het museum maar zal vanaf januari 2020 ook online te koop zijn. Daarnaast is de Familiekaart opgenomen in de brochure 'Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek – Zakelijk'. Bedrijven en instellingen wordt hierin aangeboden de Familiekaart met korting (van museum en instelling) voor een gereduceerd tarief aan te bieden aan hun medewerkers of klantrelaties.

Reserveringsmodule op website voor activiteiten

Beide musea hanteren een reserveringssysteem waarmee ruimtes, medewerkers, benodigdheden en deelnemers vastgelegd kunnen worden voor activiteiten en evenementen. Het systeem is dit jaar gekoppeld aan de websites. Deelnemers kunnen nu via deze module op de website van het museum een activiteit boeken en betalen.

Nieuw CRM systeem

Met een interne en externe analyse is onderzocht of het huidige CRM en lidmaatschappenbeheer voldoet aan de gestelde verwachtingen. De uitkomst van dit onderzoek heeft geleid tot de keuze voor een nieuwe applicatie. Deze wordt in Q1 2020 ingericht en gaat op 1 april 2020 live.

Brochure 'Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek – Zakelijk'

In de zakelijke folder worden de ruimtes beschreven die bij de musea gehuurd kunnen worden. Ook staan hierin de vele mogelijkheden genoemd om als partner van het museum bij projecten en activiteiten te ondersteunen.

Weldoeners

Dit jaar werd voor de tweede keer het zgn. Weldoenersdiner georganiseerd. Het is de intentie om hiervan een jaarlijkse traditie te maken waarbij de businesspartners van de musea elkaar ontmoeten en geïnformeerd worden over de plannen van de musea. Het aantal business partners bedraagt 32 (een stijging van 28% t.o.v. het vorige jaar)

Bezoek

Om de musea onder de aandacht te brengen werden het afgelopen jaar veel gasten uitgenodigd waaronder ondernemers, bestuurders uit het onderwijs, politici en beleidsambtenaren. Nagenoeg alle cultuurwethouders van de 14 Twentse gemeenten bezochten De Museumfabriek en werden geïnformeerd over de plannen van het museum. Ook werden meerdere bestuurders en politici uit de Europese, landelijk, provinciale en plaatselijke politiek ontvangen. In 2020 worden alle wethouders die toerisme in hun portefeuille hebben uitgenodigd. Daarnaast mochten we bestuurders van de belangrijkste onderwijsinstellingen (UT, Saxion en ROC) ontvangen.

Halfjaarkrant

De achterste pagina van de halfjaarkrant is voortaan gereserveerd voor Development. Hier wordt op een gevarieerde manier de vele mogelijkheden uitgelicht om de musea als partner te omarmen zowel zakelijk als privé.

INN'Twente

Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek zijn een strategisch partnership overeengekomen met het magazine INN'Twente. Naast de printuitgaven zullen regelmatig bijdragen geschreven worden op o.a. LinkedIn over de activiteiten en mogelijkheden in het museum.

Nieuwe samenwerkingen

ROC van Twente

Na een zgn. meeloop-dag door een van de directeurs van het ROC van Twente zijn de volgende nieuwe projecten vastgesteld om de samenwerking met beide musea uit te bouwen. De projecten zijn deels gestart in Q4 2019; de overige starten in Q1 en Q2 2020.

Project digitaliseren boekencollectie

Project interne verhuizing, logistieke planning en uitvoering

Project film van maandelijkse presentaties

Project Oral historie in samenwerking met het 'Huis van verhalen'

Project fotograferen en digitaliseren

Project Ongenummerde en niet beschreven objecten

Project Business support, waarbij leerlingen ingezet worden bij publieksfuncties en arrangementen

Evenementen

Dit jaar vonden in de musea veel activiteiten plaats in de vorm van arrangementen, verhuur ruimtes en evenementen. De meeste opvallende waren:

Bijzondere gastsprekers: Bas Heijne, Sander Schimmelpenninck, Margriet Brandsma e.a.

Prinsjesdagontbijt KPMG in de Gobelinzaal

Introductie KLM bus in de Gobelinzaal

BankGiroLoterij Dag in De Museumfabriek

VVD congres in De Gobelinzaal

Ook hebben vele netwerkorganisaties en serviceclubs gebruik gemaakt van een arrangement in de musea.

IN samenwerking met meerdere hotels in de regio zijn voor hotelgasten arrangementen uitgewerkt voor bezoek aan Rijksmuseum Twenthe en/of De Museumfabriek.

Arrangement voor groepsdagtochten

De Museumfabriek heeft voor het eerst deelgenomen aan de Bus-Idee Dag in Boskoop. Voor volwassengroepen werden 3 arrangementen samengesteld.

- De Museumfabriek en de wijk Roombeek 20 jaar na de vuurwerkramp in samenwerking met 'Rondleidingen Roombeek'
- De bijzondere objecten van De Museumfabriek
- De IJzeren Eeuw van Twente

De eerste groepen zijn inmiddels geboekt.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf .....

Activiteiten & bereik

TENTOONSTELLINGEN

	HUDIG BOEKJAAR	ACTIVITEITEN PLAN	VORIG BOEKJAAR
	Aantal Tentoon- stellingen	Aantal Tentoon- stellingen	Aantal Tentoon- stellingen
1 Tijdelijke tentoonstellingen		10	11
Totaal bezoeken	50 424	50 000	54 372
2 Reguliere bezoeken	50 424		54 372
3 Bezoeken po			
4 Bezoeken vo			
5 Bezoeken mbo/ho			
Specificatie van bezoeken totaal			
6 Gratis bezoeken	7 700		4 662
7 Betaalde bezoeken	42 724		49 710
Overige bezoeken:			
8 Bezoeken website totaal	619 739		124 582
9 Aantal unieke bezoekers website	496 652		122 504

Aantal Act.	Aantal deel- nemers	Aantal Act.	Aantal deel- nemers	Aantal Tentoon- stellingen	Aantal bezoeken

OVERIGE ACTIVITEITEN

10 Schoolgebonden activiteiten	31 376	25 000	26 797
11 waarvan po	15 370		11 087
12 waarvan vo	15 056		14 384
13 waarvan mbo/ho	950		1 326
14 Openbare activiteiten	20 585		6 865
15 Totaal overige activiteiten	165		166
Totaal *	102 550	75 000	88 200

* Specificatie deelnemers is conform Handboek verantwoording cultuursubsidies instellingen periode 2017-2020.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum

07 APR. 2020

paraaf

Balans

per 31 december 2019, respectievelijk 31 december 2018, na voorgestelde resultaatbestemming

ACTIVA

	31 december 2019		31 december 2018	
	€	€	€	€
VASTE ACTIVA				
<i>Materiële vaste activa</i>				
Gebouwen en terreinen	162 700		193 400	
Inventaris en inrichting	118 800		145 800	
Andere vaste bedrijfsmiddelen	146 500		149 700	
Bedrijfsinstallaties	<u>718 300</u>		<u>461 700</u>	
	1 146 300		950 600	
<i>Materiële vaste activa in uitvoering</i>	27 800		179 200	
VLOTTENDE ACTIVA				
<i>Vorraden</i>	96 400		99 400	
<i>Vorderingen</i>				
Debiteuren	22 200		39 400	
Vorderingen inzake pensioenen	-		100	
Vorderingen inzake omzetbelasting	78 200		120 600	
Overige vorderingen en overlopende activa	<u>1 579 500</u>		<u>1 468 100</u>	
	1 679 900		1 628 200	
<i>Liquide middelen</i>				
Liquide middelen	976 700		1 029 600	
	<u>3 927 100</u>		<u>3 887 000</u>	

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

PASSIVA

	31 december 2019		31 december 2018	
	€	€	€	€
EIGEN VERMOGEN				
Algemene reserve	499 700		499 700	
Bestemmingsfonds OCW	53 200		140 300	
Overige reserves	<u>180 500</u>		<u>197 900</u>	
	733 400		837 900	
VOORZIENINGEN				
Groot onderhoud	264 400		327 500	
Jubileumuitkeringen	<u>33 500</u>		<u>31 000</u>	
	297 900		358 500	
LANGLOPENDE SCHULDEN				
Investeringsbijdragen OCW	1 539 300		1 533 300	
Investeringsbijdragen overig	<u>79 200</u>		<u>94 200</u>	
	1 618 500		1 627 500	
KORTLOPENDE SCHULDEN				
Schulden aan OCW	835 300		661 600	
Schulden aan leveranciers	192 400		180 600	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	43 800		34 300	
Overige schulden en overlopende passiva	<u>205 800</u>		<u>186 600</u>	
	1 277 300		1 063 100	
	<u><u>3 927 100</u></u>		<u><u>3 887 000</u></u>	

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

Categoriale exploitatierekening

BATEN	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
Eigen inkomsten			
Publiekinkomsten binnenland	637 300	668 000	766 300
Kaartverkoop	371 200	360 000	378 500
Overige publiekinkomsten	266 100	308 000	387 800
Publieksinkomsten buitenland	41 200	40 000	42 000
Totaal publieksinkomsten	678 500	708 000	808 300
Sponsorinkomsten	-	-	-
Vergoeding coproductent	-	-	-
Overige directe inkomsten	11 900	10 000	3 900
Totaal overige directe inkomsten	11 900	10 000	3 900
Totaal Directe inkomsten	690 400	718 000	812 200
Totaal Indirecte opbrengsten	5 700	10 000	4 800
Private middelen			
Particulieren incl. vriendenverenigingen	177 200	192 700	200 100
Bedrijven	-	20 000	11 700
Private fondsen	210 500	219 600	1 762 500
Goede doelenloterijen	-	-	-
Totaal bijdragen uit private middelen	387 700	432 300	1 974 300
Totaal eigen inkomsten	1 083 800	1 160 300	2 791 300
Baten in natura			
Subsidies			
Totaal structureel OCW	2 754 900	2 475 900	2 656 800
OCW: Regeling specifiek cultuurbeleid (publieksactiviteiten)	985 100	962 800	957 500
OCW: Erfgoedwet onderdeel huisvesting	1 333 300	1 086 400	1 275 000
OCW: Erfgoedwet onderdeel collectiebeheer	436 500	426 700	424 300
OCW: Kaderregeling onderzoek en wetenschap	-	-	-
Totaal structureel Provincie	72 100	72 000	71 100
Totaal structureel Gemeente	72 400	72 400	71 100
Totaal structurele publieke subsidie overig			
Totale structurele subsidies	2 899 400	2 620 300	2 799 000
Incidentele publieke subsidies	228 000	198 100	1 302 900
Totaal subsidies	3 127 400	2 818 400	4 101 900
TOTALE BATEN	4 211 200	3 978 700	6 893 200

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Werkelijk 2018
LASTEN			
Personeelslasten	1 384 200	1 280 200	1 322 600
Huisvestingslasten	789 600	1 043 100	817 400
Afschrijvingen	242 100	280 000	217 700
Aankopen	291 600	312 700	3 238 100
Overige lasten (inclusief juridische kosten)	1 608 400	1 167 500	1 401 900
TOTALE LASTEN	4 315 900	4 083 500	6 997 700
Saldo uit gewone bedrijfsvoering	- 104 700	- 104 800	- 104 500
Saldo rentebaten/-lasten	200	200	-
Mutaties Aankoopfonds	-	-	-
EXPLOITATIERESULTAAT	- 104 500	- 104 600	- 104 500

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

Categoriale en functionele exploitatierekening

FUNCTIONEEL -->	Totaal	Publieks- functie	Collectie- functie	Algemeen beheer
CATEGORIAAL --:				
BATEN				
Eigen inkomsten				
Publieksinkomsten				
Kaartverkoop	371 200	371 200	-	-
Overige publieksinkomsten	266 100	266 100	-	-
Publieksinkomsten buitenland	41 200	41 200	-	-
Totaal publieksinkomsten	678 500	678 500	-	-
Sponsorinkomsten	-	-	-	-
Vergoeding coproducent	-	-	-	-
Overige directe inkomsten	11 900	10 500	1 400	-
Totaal overige directe inkomsten	11 900	10 500	1 400	-
Totaal Directe inkomsten	690 400	689 000	1 400	-
Indirecte opbrengsten	5 700	-	-	5 700
Totaal Indirecte opbrengsten	5 700	-	-	5 700
Private middelen				
Particulieren incl. vriendenverenigingen	177 200	-	177 200	-
Bedrijven			-	-
Private fondsen	210 500	156 400	52 900	1 200
Goede doelenloterijen	-	-	-	-
Totaal bijdragen uit private middelen	387 700	156 400	230 100	1 200
Totaal eigen inkomsten	1 083 800	845 400	231 500	6 900
Baten in natura	-	-	-	-
Subsidies				
Totaal structureel OCW	2 754 900	1 776 000	880 900	98 000
OCW: Regeling specifiek cultuurbeleid (publieksactiviteiten)	985 100	985 100	-	-
OCW: Erfgoedwet onderdeel huisvesting	817 800	478 800	241 000	98 000
<i>Van huisvesting naar overige functies</i>	515 500	312 100	203 400	-
OCW: Erfgoedwet onderdeel collectiebeheer	436 500	-	436 500	-
OCW: Kaderregeling onderzoek en wetenschap	-	-	-	-

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

FUNCTIONEEL -->

CATEGORIAAL --:

VERVOLG BATEN

Totaal structureel Provincie 72 100
Totaal structureel Gemeente 72 400
Totaal structurele publieke subsidie overig -
Totale structurele subsidies

Incidentele publieke subsidies 228 000

Totaal subsidies

TOTALE BATEN

LASTEN

Personeelslasten 1 384 200
Huisvestingslasten 789 600
Afschrijvingen 242 100
Aankopen 291 600
Overige lasten 1 608 400

TOTALE LASTEN

Saldo uit gewone bedrijfsvoering

Saldo rentebaten/-lasten 200
Mutaties Aankoopfonds -

SALDO UIT BEDRIJFSVOERING

Toerekening Algemeen beheer -

EXPLOITATIERESULTAAT

Totaal	Publieks- functie	Collectie- functie	Algemeen beheer
72 100	72 100	-	-
72 400	72 400	-	-
-	-	-	-
2 899 400	1 920 500	880 900	98 000
228 000	129 700	89 200	9 000
3 127 400	2 050 200	970 100	107 000
4 211 200	2 895 600	1 201 600	113 900
1 384 200	671 000	321 200	392 000
789 600	455 700	240 400	93 400
242 100	141 800	71 300	29 000
291 600	-	291 600	-
1 608 400	974 200	43 400	590 800
4 315 900	2 242 700	967 900	1 105 200
- 104 700	652 900	233 700	- 991 300
200	-	-	200
-	-	-	-
- 104 500	652 900	233 700	- 991 100
-	652 900	338 200	-
- 104 500	-	- 104 500	-

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

Kasstroomoverzicht

	2019 €	2018 €
KASSTROOM UIT OPERATIONELE ACTIVITEITEN:		
Exploitatieresultaat	- 104 500	- 104 500
<i>Aanpassen voor:</i>		
Afschrijvingen materiële vaste activa	272 700	220 600
Mutatie voorzieningen	- 60 600	71 700
Bruto kasstroom uit operationele activiteiten	107 600	187 800
Mutatie in voorraden	3 000	4 400
Mutatie vorderingen	- 51 700	- 1 255 700
Mutatie kortlopende schulden	214 200	- 63 000
Netto kasstroom uit operationele activiteiten	273 100	- 1 126 500
KASSTROOM UIT INVESTERINGSACTIVITEIT:		
Investerings in materiële vaste activa	- 468 400	- 249 300
Mutatie materiële vaste activa in uitvoering	151 400	- 179 200
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	- 317 000	- 428 500
KASSTROOM UIT FINANCIERINGSACTIVITEITEN:		
Mutatie in langlopende schulden	- 9 000	194 100
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	- 9 000	194 100
MUTATIE LIQUIDE MIDDELEN:	- 52 900	- 1 360 900
Liquide middelen einde boekjaar	976 700	1 029 600
Liquide middelen begin boekjaar	1 029 600	2 390 500
MUTATIE LIQUIDE MIDDELEN:	- 52 900	- 1 360 900

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf .....

Personeel en vrijwilligers

	Werkelijk 2019		Begroting 2019		Werkelijk 2018	
	€	fte	€	fte	€	fte
<i>Specificatie personeelslasten</i>						
Waarvan vast contract	1 200 300	20,64	1 095 300	20,73	1 163 500	20,87
Waarvan tijdelijk contract	119 100	2,32	119 900	2,25	58 700	1,51
Waarvan inhuur	64 800	0,45	65 000	0,44	100 400	0,69
Personeelslasten totaal	1 384 200	23,41	1 280 200	23,42	1 322 600	23,07

<i>Vrijwilligers</i>	Aantal	Aantal	Aantal
Vrijwilligwers: fte	9	9,28	9
Vrijwilligers: personen	96	99	96

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf

Toelichting

Toelichting algemeen

Regelgeving financiële verantwoording	De jaarrekening is opgemaakt door de directie op 22 maart 2020 in overeenstemming met het Handboek Verantwoording Cultuursubsidies Instellingen 2017-2020.
Begroting	De in deze jaarrekening gehanteerde begroting is ontleend aan de door de Minister goedgekeurde meerjarenbegroting.
Collectie kunstvoorwerpen	De collectie kunstvoorwerpen is eigendom van de Staat der Nederlanden en in beheer bij het museum. De collectie wordt derhalve niet opgenomen in de balans.
Schattingen	Bij het opstellen van de jaarrekening dient de leiding van de stichting, overeenkomstig algemeen geldende grondslagen, bepaalde schattingen en veronderstellingen te doen die medebepalend zijn voor de opgenomen bedragen. De feitelijke resultaten kunnen van deze schattingen afwijken. De subsidie van het Ministerie van OCW over de cultuurperiode 2017-2020 wordt definitief vastgesteld in 2021. Aan deze subsidies zijn voorwaarden verbonden. Het niet (volledig) voldoen aan deze voorwaarden kan er toe leiden dat de subsidie lager wordt vastgesteld. Bij het opmaken van de jaarrekening is de verleende subsidies 2018 volledig verantwoord in de exploitatierekening vanwege het vertrouwen van de directie dat volledig voldaan is aan de subsidievoorwaarden.

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Ontvangen en betaalde rente zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf

Grondslagen van waardering

Materiële vaste activa

Activa verkregen uit eigen middelen

De materiële vaste activa verkregen uit eigen middelen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs, verminderd met lineaire afschrijvingen.

Hierbij worden de volgende afschrijvingspercentages gehanteerd:

<i>Gebouwen en terreinen</i>	
Verbouwingskosten	10%
<i>Inventaris en inrichting</i>	
Automatiseringsapparatuur en software	20%
Kantoorapparatuur	20%
Kantoormeubilair	10%
Overige inventaris	10%
<i>Museuminventaris</i>	
Presentatiemateriaal	10%
<i>Andere vaste bedrijfsmiddelen</i>	10%
<i>Bedrijfsinstallaties</i>	10%

Materiële vaste activa in uitvoering

Activa in uitvoering betreft bouwkundige voorzieningen in ontwikkeling en wordt gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs. Bij oplevering worden activa in uitvoering overgeboekt naar de materiële vaste activa en vervolgens afgeschreven.

Vorraden

Vorraden

De voorraden verkregen uit eigen middelen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, dan wel lagere marktwaarde. Waar nodig is rekening gehouden met afwaarderingen wegens incourantheid.

Onderhanden werk

Het onderhanden werk wordt gewaardeerd tegen vervaardigingsprijs of lagere netto-opbrengstwaarde. Deze lagere netto-opbrengstwaarde wordt bepaald door individuele beoordeling van de projecten. De vervaardigingsprijs omvat het directe materiaalverbruik en de overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

Vorderingen

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde, voor zover nodig rekening houdend met mogelijke oninbaarheid.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien niet anders is vermeld, staan deze ter vrije beschikking.

Bestemmingsfonds OCW project Veiligheid	Betreft het deel van de van het Ministerie van OCW ontvangen subsidie voor het project Veiligheid voor VRM-musea dat nog besteed dient te worden aan het doel waarvoor de subsidie is verstrekt.
Bestemmingsfonds OCW project Technisch vervangingsonderhoud	Betreft het deel van de van het Ministerie van OCW ontvangen subsidie voor het project Technisch vervangingsonderhoud voor VRM-musea dat nog besteed dient te worden aan het doel waarvoor de subsidie is verstrekt.
Voorziening groot onderhoud	Met ingang van 2017 is het museum voor een periode van vijf jaren verantwoordelijk voor de instandhouding van de gebouwen en terreinen. Deze voorziening is getroffen ter gelijkmatige verdeling van lasten voor groot onderhoud.
Voorzieningen	De voorzieningen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.
Langlopende en kortlopende schulden	De schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Grondslagen van resultaatbepaling

Subsidies	De subsidies worden toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben. Verder wordt verwezen naar de toelichting van de schattingen, zoals opgenomen in dit hoofdstuk. Subsidies voor investeringen in vaste activa worden opgenomen onder de schulden en vallen vrij via de exploitatierekening, gelijklopend met de afschrijvingstermijn van de investering.
Overige opbrengsten	Onder de overige opbrengsten wordt verstaan de opbrengst uit levering van goederen, diensten en (particuliere) schenkingen onder aftrek van over de opbrengst geheven belastingen.
Rentebaten	Rentebaten worden toegekend aan de verslagperiode waarop deze betrekking hebben.
Lasten	De lasten worden bepaald op historische basis en toegekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben.
Verdeelsleutels	Indien mogelijk worden de baten en lasten in zijn geheel aan een functie toegeschreven. Baten of lasten die niet aan een functie kunnen worden toegerekend worden verdeeld op basis van tijdschrijven dan wel op basis van vloeroppervlakte. De kosten van algemeen beheer worden aan het eind van het jaar verdeeld over de museale functies op basis van het aantal directe arbeidsuren.

Specificatie van posten op de balans

VASTE ACTIVA

MATERIELE VASTE ACTIVA

	Gebouwen en terreinen	Inventaris en inrichting	Andere vaste bedrijfsmid.	Bedrijfs- installaties	Totaal
Boekwaarde per 1 januari 2019	193 400	145 800	149 700	461 700	950 600
Investerings	-	5 700	42 700	420 000	468 400
Afschrijvingen	30 700	32 700	45 900	163 400	272 700
Boekwaarde per 31 december 2019	162 700	118 800	146 500	718 300	1 146 300
Cumulatieve aanschafwaarde	430 800	627 100	980 300	1 783 000	3 821 200
Cumulatieve afschrijvingen	268 100	508 300	833 800	1 064 700	2 674 900
Boekwaarde per 31 december 2019	162 700	118 800	146 500	718 300	1 146 300

31 december 2019
€ €

31 december 2018
€ €

MATERIELE VASTE ACTIVA IN UITVOERING

Boekwaarde per 1 januari 2019	179 200	-
Investerings	19 200	382 700
Overboeking naar materiële activa	170 600	203 500
	27 800	179 200

VLOTTENDE ACTIVA

VOORRADEN

Onderhanden werk	60 300	61 900
Overige voorraden	36 100	37 500
	96 400	99 400

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Stichting Rijksmuseum Twenthe

	31 december 2019		31 december 2018	
	€	€	€	€
VORDERINGEN				
DEBITEUREN		22 200		39 400
VORDERINGEN INZAKE PENSIOENEN				
Pensioenen	<u>-</u>	-	<u>100</u>	100
VORDERINGEN INZAKE OMZETBELASTING				
Omzetbelasting	<u>78 200</u>	78 200	<u>120 600</u>	120 600
OVERIGE VORDERINGEN EN OVERLOPENDE PASSIVA				
Stichting G.J. van Heek jr. Fonds	100 000		100 000	
Mondriaan Fonds	1 266 100		1 200 000	
Stichting Museumkaart	78 000		60 700	
Nog te ontvangen bedragen	32 700		69 200	
Prins Bernhard Cultuurfonds	25 000		-	
Vooruitbetaalde overige kosten	77 600		38 100	
Overig	<u>100</u>		<u>100</u>	
		1 579 500		1 468 100
TOTAAL VORDERINGEN		1 679 900		1 628 200
LIQUIDE MIDDELEN				
Kas	3 900		3 000	
Rabobank (rekening courant)	26 600		24 400	
Rabobank (spaarrekeningen)	885 600		935 400	
ING-bank (rekening courant)	59 100		65 900	
Kruisposten	1 000		400	
Kasgeld	<u>500</u>		<u>500</u>	
TOTAAL LIQUIDE MIDDELEN		<u>976 700</u>		<u>1 029 600</u>

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf

EIGEN VERMOGEN

	Stand per 31 december 2018	Resultaat	Overige mutaties	Stand per 31 december 2019
	€	€	€	€
ALGEMENE RESERVE	499 700	-	-	499 700

BESTEMMINGSFONDS OCW

Bestemmingsfonds Projectsubsidie veiligheid	112 400	- 77 900	-	34 500
Bestemmingsfonds Projectsubsidie technisch vervangingsonderhoud	27 900	- 9 200	-	18 700
TOTAAL BESTEMMINGSFONDS OCW	140 300	- 87 100	-	53 200

OVERIGE RESERVES

Bestemmingsreserve tijdelijke presentatie	101 800	-	-	101 800
Bestemmingsreserve bedrijfsinstallatie/entreehal	96 100	- 17 400	-	78 700
TOTAAL OVERIGE RESERVES	197 900	- 17 400	-	180 500

VOORZIENINGEN

	Stand per 31 december 2018	Onttrokken in 2019	Vrijval in 2019	Toegevoegd in 2019	Stand per 31 december 2019
	€	€	€	€	€
Voorziening groot onderhoud	327 500	189 800	-	126 700	264 400
Jubileumuitkeringen	31 000	-	200	2 700	33 500
TOTAAL	358 500	189 800	200	129 400	297 900

De voorzieningen hebben een overwegend langlopend karakter.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

Stichting **Rijksmuseum** Twenthe

	31 december 2019		31 december 2018	
	€	€	€	€
LANGLOPENDE SCHULDEN				
Investeringssubsidies OCW:				
<i>Veiligheidsvoorzieningen</i>				
DCE/14/633702	363 800		408 400	
DCE/15/777791	400 000		400 000	
<i>Investerings erfgoed (huisvesting)</i>	288 900		238 300	
Investeringsbijdragen vanwege vrijvallen bestemmingsfondsen	486 600		486 600	
		1 539 300		1 533 300
Investeringsbijdragen overig: <i>Voorplein/hoofdingang</i>				
Stichting Dioraphte	40 600		48 100	
Overig	13 600		16 100	
<i>Inrichting Gobelinzaal</i>				
Stichting Rijksmuseum Twenthe Fonds	21 000		21 000	
Roelvink Fonds/ Mondriaan Fonds	4 000		9 000	
		79 200		94 200
TOTAAL LANGLOPENDE SCHULDEN		<u><u>1 618 500</u></u>		<u><u>1 627 500</u></u>

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf .....

Stichting **Rijksmuseum** Twenthe

	31 december 2019		31 december 2018	
	€	€	€	€
KORTLOPENDE SCHULDEN				
SCHULDEN AAN OCW:				
Nog te besteden huisvestingssubsidie	835 300		661 600	
	<u>835 300</u>		<u>661 600</u>	
SCHULDEN AAN LEVERANCIERS				
Crediteuren		192 400		180 600
BELASTINGEN EN PREMIES SOCIALE VERZEKERINGEN				
Loonheffing	26 200		20 100	
Te betalen sociale premies	17 600		14 200	
	<u>43 800</u>		<u>34 300</u>	
OVERIGE SCHULDEN EN OVERLOPENDE PASSIVA				
Mondriaan Fonds	54 000		-	
Vooruit gefactureerde bedragen	-		6 000	
Vakantiegeld	49 100		45 100	
Vakantiedagen	31 500		23 900	
Accountantskosten	19 400		19 400	
Overige	51 800		92 200	
	<u>205 800</u>		<u>186 600</u>	
TOTAAL KORTLOPENDE SCHULDEN	<u>1 277 300</u>		<u>1 063 100</u>	

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen:

Rechten:

Subsidie Ministerie van OCW

Ministerie van OCW heeft de volgende subsidies verleend:

- Subsidie culturele basisinfrastructuur van in totaal € 957.489,- voor 2020. Bovenstaande toezegging is bevestigd middels een brief van 20 september 2016, kenmerk 1056838.
- Subsidie Erfgoedwet van € 2 024 603,- voor 2020. Deze toezegging is bevestigd middels een brief van 30 september 2019, kenmerk 14548291.

Provincie Overijssel (brief d.d. 22 februari 2017, kenmerk 2017/0040487) heeft voor 2020 voor de openstelling van het museum € 72 100,- toegekend.

Aanpassingen op basis van het prijspeil kunnen nog worden aangebracht.

Verplichtingen:

Huurverplichtingen

Deze verplichtingen betreffen de huur van het pand gelegen aan de Lasondersingel 129-131 te Enschede, kadastraal bekend onder nummer L00804, alsmede de huur van parkeerplaatsen te Enschede, kadastraal bekend onder nummer L2191. De huurovereenkomst is aangegaan voor de duur van 5 jaren en eindigt op 31 december 2021.

De hiermee samenhangende jaarlijkse huurverplichting bedraagt € 404.700,- (2019) en zal jaarlijks worden geïndexeerd overeenkomstig de ontwikkeling van het CBS consumentenprijsindexcijfer (reeks CPI Alle Huishoudens), op de meest recente tijdbasis vastgesteld.

Het museum heeft een depotruimte gehuurd van het Rijtuigmuseum te Leek. De huurovereenkomst eindigt jaarlijks op 1 oktober en wordt voortgezet voor aansluitende perioden van telkens een jaar met een maximum van twee jaar. De jaarlijkse huurverplichting bedraagt € 10.800 (2019) en zal jaarlijks worden geïndexeerd overeenkomstig de ontwikkeling van het CBS consumentenprijsindexcijfer (reeks Werknemers-Laag), op de meest recente tijdbasis vastgesteld.

Pensioenen

De pensioenregeling van de medewerkers is ondergebracht bij het bedrijfstakpensioenfonds Stichting Pensioenfonds Zorg en Welzijn. Het ouderdomspensioen is een toegezegde pensioenregeling op basis van (voorwaardelijk) geïndexeerd middelloon. Indexatie van de pensioenrechten is afhankelijk van de financiële positie waarin het pensioenfonds zich bevindt.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

De aan de pensioenuitvoerder te betalen premie wordt als last in de winst- en verliesrekening verantwoord en, voor zover de aan de pensioenuitvoerder te betalen premie nog niet is voldaan, wordt deze als verplichting op de balans opgenomen.

Rijksmuseum Twenthe heeft geen verplichting tot het doen van aanvullende bijdragen in het geval van een tekort bij het bedrijfstakpensioenfonds, anders dan het voldoen van toekomstig hogere premiebijdragen. Om deze reden worden de op een periode betrekking hebbende premiebijdragen in die periode ten laste van het resultaat gebracht.

De dekkingsgraad van het bedrijfstakpensioenfonds Stichting Pensioenfonds Zorg en Welzijn bedraagt per 31-12-2019 99,2%.

Kunstaankoop

In 2018 is een schilderij aangekocht voor een bedrag van afgerond €2,9 miljoen. Het museum heeft aan de betalingsverplichtingen voldaan, hetgeen door de verkopende partij (voor circa €2,5 miljoen) wordt bestreden. Het dispuut moet nog worden beslecht.

De aankoop van het schilderij is gefinancierd door het museum vanuit externe gelden (aanvraag subsidies) en eigen middelen. De subsidies zijn vanwege het dispuut (nog) niet definitief toegekend. Op balansdatum is sprake van een onzekerheid ten aanzien van de uitkomst van het dispuut en de mogelijke (financiële) gevolgen daarvan.

Het museum is van mening dat aan alle verplichtingen is voldaan en heeft zowel de aankooptransactie en de daarbij behorende subsidieopbrengsten volledig in de exploitatierekening van 2018 verwerkt overeenkomstig de verslaggevingsvoorschriften van OCW voor de verwerking van een kunstaankoop in de jaarrekening. In het scenario dat het Museum (substantieel) aanvullende eigen middelen moet inzetten om het dispuut te beslechten zal het museum mogelijk aanvullende afspraken moeten maken met de subsidieverstrekken en het Ministerie van OCW. Een ongunstige afloop van het lopende dispuut zal substantiële gevolgen hebben voor het resultaat, vermogen en de liquiditeit van Rijksmuseum Twenthe, waardoor zonder steun van derden haar continuïteit in gevaar kan worden gebracht.

Gezien de procedures is zowel de uitkomst als het moment van afronding onzeker. Het museum is thans in overleg met het Ministerie van OCW ten einde de negatieve financiële consequenties (deels) te laten compenseren.

Gebeurtenis na balansdatum

Medio maart 2020 heeft het museum de deuren in opdracht van de overheid moeten sluiten voor het publiek vanwege de Corona crisis. De financiële impact van de sluiting zal pas op een later moment duidelijk zijn omdat de duur van de sluitingsperiode op dit moment nog onzeker is.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum

07 APR. 2020

paraaf

Toelichting op de categoriale exploitatierekening

	Werkelijk 2019 €	Begroting 2019 €	Werkelijk 2018 €
Eigen inkomsten			
Publiekinkomsten			
Kaartverkoop	371 200	360 000	378 500
Inkomsten uit horeca-expl.	163 300	170 000	201 800
Inkomsten uit museumwinkel	97 000	130 000	181 400
Cursussen	3 600	2 000	900
Rondleidingen	2 200	6 000	3 700
Publieksinkomsten buitenland	41 200	40 000	42 000
Totaal publieksinkomsten	678 500	708 000	808 300
Sponsorinkomsten	-	-	-
Overige directe inkomsten	11 900	10 000	3 900
	11 900	10 000	3 900
Totaal directe inkomsten	690 400	718 000	812 200
Overige indirecte opbrengsten	5 700	10 000	4 800
Totaal indirecte inkomsten	5 700	10 000	4 800
Private middelen			
Waarvan particulieren incl. vriendenvereniging			
<i>Collectievorming</i>			
Particuliere schenkingen	177 200	192 700	200 100
Totaal particulieren incl. vriendenvereniging	177 200	192 700	200 100
Bedrijven	-	20 000	11 700
Private fondsen			
Vrijval langlopende schulden			
Bijdrage Dioraphte	7 500	7 500	7 500
Bijdrage van Delden	2 500	2 500	2 500
Bijdrage Gobelinzaal	5 000	5 000	5 000

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

Stichting **Rijksmuseum** Twenthe

	Werkelijk 2019 €	Begroting 2019 €	Werkelijk 2018 €
Projecten			
<i>Lief en leed</i>			
GJ. Van Heek jr Fonds	-	-	50.000
Fonds 21	-	-	30.000
Roelvink Fonds	-	-	10.000
Gravin Van Bylandt stichting	-	-	5.000
De Gijselaar-Hintzenfonds	-	-	2.500
<i>Tischbein</i>			
GJ. Van Heek jr Fonds	43 000	-	-
Prins Bernhard Cultuurfonds	25 000	-	-
Gravin Van Bylandt stichting	2 500	-	-
<i>Collectievorming</i>			
GJ. Van Heek jr Fonds	50 000	-	50 000
Vereniging Rembrandt	-	-	1 500 000
<i>Overig</i>			
GJ. Van Heek jr Fonds	-	75 000	-
Stichting RMT Fonds	75 000	75 000	100 000
Overig	-	54 600	-
Totaal private fondsen	210 500	219 600	1 762 500
Totaal goede doelenloterijen	-	-	-
Totaal bijdragen uit private middelen	387 700	432 300	1 974 300
Totaal eigen inkomsten	1 083 800	1 160 300	2 791 300

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf .....

Stichting Rijksmuseum Twenthe

	Werkelijk 2019 €	Begroting 2019 €	Werkelijk 2018 €
Subsidies			
Structureel OCW			
OCW: Regeling specifiek cultuurbeleid (publieksactiviteiten)	985 100	962 800	957 500
OCW: Erfgoedwet onderdeel huisvesting	1 333 300	1 086 400	1 275 000
OCW: Erfgoedwet onderdeel collectiebeheer	436 500	426 700	424 300
OCW: Kaderregeling onderzoek en wetenschap	-	-	-
Totaal structureel OCW	2 754 900	2 475 900	2 656 800
Totaal structureel Provincie	72 100	72 000	71 100
Totaal structureel Gemeente	72 400	72 400	71 100
Totaal structurele publieke subsidies overig	-	-	-
Totale structurele subsidies	2 899 400	2 620 300	2 799 000
Incidentele publieke subsidies			
Vrijval langlopende schulden OCW			
<i>In het kader van de Erfgoedwet</i>	30 600	-	5 000
<i>Buiten het kader van de Erfgoedwet</i>			
DCE/14/633702	44 600	13 700	22 700
DCE/15/777791	-	40 000	-
Werkgelegenheid			
I/D-subsidie	12 300	11 000	12 300
Educatie			
Subsidie gemeente	8 400	8 400	8 400
Projecten			
<i>De naakte Waarheid</i>			
Mondriaan Stichting	65.000	65 000	-
<i>De Aard der Dingen</i>			
Mondriaan Stichting	-	-	1 600
Collectievorming			
Mondriaan Stichting	67 100	60 000	1 252 900
Totaal incidentele publieke subsidies	228 000	198 100	1 302 900
Totaal subsidies	3 127 400	2 818 400	4 101 900
TOTALE BATEN	4 211 200	3 978 700	6 893 200

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR, 2020

paraaf .....

Stichting Rijksmuseum Twenthe

	Werkelijk 2019 €	Begroting 2019 €	Werkelijk 2018 €
LASTEN			
Personeelslasten			
Publieksfunctie			
Presentaties	285 900	244 700	257 100
Marketing en communicatie	189 200	154 900	106 500
Educatie	10 600	12 000	15 800
Bewaking	155 100	141 900	134 500
Museumcafé	30 200	30 300	30 300
Collectiefunctie			
Collectievorming	6 900	6 600	18 700
Registratie en onderzoek	55 400	51 300	60 700
Conservering en restauratie	93 800	95 700	96 300
Beveiliging	165 100	156 300	180 100
Algemeen beheer			
Directie en secretariaat	92 100	91 300	126 600
Personeel	18 200	17 500	17 500
Financiële zaken	63 400	63 800	61 700
Algemene zaken	109 000	107 400	97 700
Gebouwen en terreinen	109 300	106 500	119 100
Totaal personeelslasten	1 384 200	1 280 200	1 322 600
Huisvestingslasten			
<i>Ten laste van subsidie Erfgoedwet</i>			
Huur gebouwen			
Vergoeding Rijksvastgoedbedrijf	404 500	404 800	404 800
Verzekeringen	8 600	9 000	8 600
Afschrijving op investeringen	30 600	22 000	5 000
(bekostigd uit huisvestingssubsidie OCW)			
Onderhoud			
Klein onderhoud	12 400	25 000	79 400
Dagelijks onderhoud	67 200	60 000	65 000
Contractonderhoud	28 400	60 000	38 500
Dotatie voorziening Groot Onderhoud	126 700	257 300	95 800
Overig			
Huur depot/restauratieatelier	10 800	85 000	10 600
Externe adviseurs	19 200	20 000	24 800
<i>Niet ten laste van subsidie erfgoedwet</i>			
Energie	81 200	100 000	84 900
Totaal huisvestingslasten	789 600	1 043 100	817 400

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

Stichting **Rijksmuseum** Twenthe

	Werkelijk 2019 €	Begroting 2019 €	Werkelijk 2018 €
Afschrijvingen	242 100	280 000	217 700
Aankopen	291 600	312 700	3 238 100
Overige lasten			
Beheerslasten			
Bureau- en organisatiekosten	558 500	125 000	276 600
Kosten financiële administratie	54 800	50 000	48 100
Personeelszaken	50 200	61 000	53 700
Bewaking	8 500	10 500	5 700
Inkopen museumcafé	68 500	60 000	69 600
Inkopen Museumkaart	42 100	45 000	39 700
Inkopen museumwinkel	59 200	91 000	106 800
	841 800	442 500	600 200
Collectiefunctie			
Met aankopen samenhangende verwervingskosten	29 200	20 000	25 800
Collectiebeheer			
Onderzoek en documentatie	900	2 000	1 500
Conservering en restauratie			
- Externe restauraties	3 400	10 000	6 200
- Materieel restauratie-atelier	2 300	3 000	1 000
	35 800	35 000	34 500
Publieksfunctie			
Projecten	367 800	400 000	445 200
Marketing en communicatie	270 100	200 000	224 400
Educatie	92 900	90 000	97 600
	730 800	690 000	767 200
Totaal overige lasten	1 608 400	1 167 500	1 401 900
TOTALE LASTEN	4 315 900	4 083 500	6 997 700
Saldo uit gewone bedrijfsuitoefening	- 104 700	- 104 800	- 104 500
Saldo rentebaten/-lasten	200	200	-
EXPLOITATIESALDO	- 104 500	- 104 600	- 104 500

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf .....

Toelichting op de categoriale en functionele exploitatierekening

FUNCTIONEEL -->	Totaal	Publieks- functie	Collectie- functie	Algemeen beheer
CATEGORIAAL -->				
BATEN				
Eigen inkomsten				
Publieksinkomsten				
Kaartverkoop	371 200	371 200	-	-
Inkomsten uit horeca-expl.	163 300	163 300	-	-
Inkomsten uit museumwinkel	97 000	97 000	-	-
Cursussen	3 600	3 600	-	-
Rondleidingen	2 200	2 200	-	-
Publieksinkomsten buitenland	41 200	41 200	-	-
Totaal publieksinkomsten	678 500	678 500	-	-
Sponsorinkomsten	-	-	-	-
Overige directe inkomsten				
Restauratie voor derden	1 400	-	1 400	-
Overige directe inkomsten	10 500	10 500	-	-
Totaal overige directe inkomsten	11 900	10 500	1 400	
Totaal Directe inkomsten	690 400	689 000	1 400	-
Indirecte opbrengsten	5 700	-	-	5 700
Totaal Indirecte opbrengsten	5 700	-	-	5 700
Private middelen				
Waarvan particulieren incl. vriendenvereniging	177 200	-	177 200	-
Bedrijven	-	-	-	-
Private fondsen				
Vrijval langlopende schulden				
Bijdrage Dioraphte	7 500	4 400	2 200	900
Bijdrage Delden	2 500	1 500	700	300
Bijdrage Gobelinzaal	5 000	5 000	-	-

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

FUNCTIONEEL -->

CATEGORIAAL -->

Projecten

Tischbein

GJ. Van Heek jr Fonds

Prins Bernhard Cultuurfonds

Gravin Van Bylandt stichting

Collectievorming

GJ. Van Heek jr Fonds

Overig

Stichting RMT Fonds

Totaal private fondsen

Goede doelenloterijen

Totaal bijdragen uit private middelen

Totaal eigen inkomsten

Subsidies

Structureel OCW

OCW: Regeling specifiek cultuurbeleid (publieksactiviteiten)

OCW: Erfgoedwet onderdeel huisvesting

Van huisvesting naar overige functies

OCW: Erfgoedwet onderdeel collectiebeheer

OCW: Kaderregeling onderzoek en wetenschap

Totaal structureel OCW

Totaal	Publieks- functie	Collectie- functie	Algemeen beheer
43 000	43 000	-	-
25 000	25 000	-	-
2 500	2 500	-	-
50 000	-	50 000	-
75 000	75 000	-	-
210 500	156 400	52 900	1 200
-	-	-	-
387 700	156 400	230 100	1 200
1 083 800	845 400	231 500	6 900
985 100	985 100	-	-
817 800	478 800	241 000	98 000
515 500	312 100	203 400	-
436 500	-	436 500	-
-	-	-	-
2 754 900	1 776 000	880 900	98 000

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum

07 APR. 2020

paraaf

FUNCTIONEEL -->

CATEGORIAAL -->

Totaal structureel Provincie
 Totaal structureel Gemeente
 Totaal structurele publieke subsidies overig

Totale structurele subsidies

Incidentele publieke subsidies

Vrijval langlopende schulden OCW
 In het kader van de Erfgoedwet

Buiten het kader van de Erfgoedwet
 DCE/14/633702
 DCE/15/777791

Werkgelegenheid
 Loonkostensubsidie

Educatie
 Gemeente Enschede combinatiefunctionaris

Projecten

De naakte Waarheid
 Mondriaan Stichting

Collectievorming
 Mondriaan Stichting

Totaal incidentele publieke subsidies

Totaal subsidies

TOTALE BATEN

Totaal	Publieks- functie	Collectie- functie	Algemeen beheer
72 100	72 100	-	-
72 400	72 400	-	-
-	-	-	-
2 899 400	1 920 500	880 900	98 000
30 600	17 900	9 000	3 700
44 600	26 100	13 100	5 300
-	-	-	-
12 300	12 300	-	-
8 400	8 400	-	-
65 000	65 000	-	-
67 100	-	67 100	-
228 000	129 700	89 200	9 000
3 127 400	2 050 200	970 100	107 000
4 211 200	2 895 600	1 201 600	113 900

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
 BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

FUNCTIONEEL -->	Totaal	Publieks- functie	Collectie- functie	Algemeen beheer
CATEGORIAAL -->				
LASTEN				
Personeelslasten				
Publieksfunctie				
Presentaties	285 900	285 900	-	-
Marketing en communicatie	189 200	189 200	-	-
Educatie	10 600	10 600	-	-
Bewaking	155 100	155 100	-	-
Museumcafe	30 200	30 200	-	-
Colectiefunctie				
Onderzoek en registratie	55 400	-	55 400	-
Conservering en restauratie	93 800	-	93 800	-
Verwerven & afstoten	6 900	-	6 900	-
Beveiliging	165 100	-	165 100	-
Algemeen beheer:				
Directie en secretariaat	92 100	-	-	92 100
Personeelszaken	18 200	-	-	18 200
Financiële zaken	63 400	-	-	63 400
Algemene zaken	109 000	-	-	109 000
Gebouwen en terreinen	109 300	-	-	109 300
Totaal personeelslasten	1 384 200	671 000	321 200	392 000
Huisvestingslasten				
<i>In het kader van de Erfgoedwet</i>				
Huur gebouwen	404 500	236 800	119 200	48 500
Vergoeding Rijksvastgoedbedrijf				
Verzekeringen	8 600	5 000	2 500	1 000
Afschrijving op investeringen (bekostigd uit huisvestingssubsidie OCW)	30 600	17 900	9 000	3 700
Onderhoud				
Klein onderhoud	12 400	7 300	3 700	1 500
Dagelijks onderhoud	67 200	39 300	19 700	8 100
Contractonderhoud	28 400	16 600	8 500	3 400
Dotatie voorziening groot onderhoud	126 700	74 100	37 400	15 200

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

FUNCTIONEEL -->

CATEGORIAAL -->

Vervolg huisvestingslasten

Overig

Huur depot/restauratieatelier
Externe adviseurs

Buiten het kader van de Erfgoedwet
Energie

Totaal huisvestingslasten

Afschrijvingen

Aankopen

Overige lasten

Beheerslasten

Bureau- en organisatiekosten

- Porti- en vrachtkosten
- Telefoon- en faxkosten
- Reis- en verblijfkosten
- Representatiekosten
- Kosten vrijwilligers
- Contributies beroepsorganisaties
- Kantoorbenodigdheden
- Verzekeringen
- Druk- en bindwerk intern
- Onderhoud hard- en software
- Inhuur externe adviseurs
- Overig

Kosten financiële administratie

- Accountant
- Bankkosten

Personeelszaken

- Uitbesteding personeelsadministratie
- ARBO-managementgroep
- Overig
- Opleidingen
- Uitzendkrachten

	Totaal	Publieks- functie	Collectie- functie	Algemeen beheer
	10 800	-	10 800	-
	19 200	11 200	5 700	2 300
	81 200	47 500	23 900	9 700
	789 600	455 700	240 400	93 400
	242 100	141 800	71 300	29 000
	291 600	-	291 600	-
	6 900	-	-	6 900
	11 200	-	-	11 200
	11 700	-	-	11 700
	7 400	-	-	7 400
	24 300	24 300	-	-
	13 000	-	-	13 000
	5 300	-	-	5 300
	900	-	-	900
	11 000	-	-	11 000
	47 300	-	-	47 300
	418 700	-	-	418 700
	800	-	-	800
	558 500	24 300	-	534 200
	50 700	-	-	50 700
	4 100	-	-	4 100
	54 800	-	-	54 800
	3 000	2 000	1 000	-
	4 900	3 200	1 700	-
	800	-	-	800
	1 000	-	-	1 000
	40 500	40 500	-	-
	50 200	45 700	2 700	1 800

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf

FUNCTIONEEL -->

CATEGORIAAL -->

Bewaking en beveiliging

- Aansluiting meldkamer

- Dienstkleding

- Opleidingen

- Overige bewakingskosten

Inkopen museumcafe

Inkopen museumkaart

Inkopen museumwinkel

Totaal beheerslasten

Collectiefunctie

Met bruiklenen samenhangende verwervingskosten
(transporten en verzekering)

Collectiebeheer

Onderzoek en documentatie

Conservering en restauratie

- Externe restauraties

- Materieel restauratie-atelier

Totaal collectiefunctie

Publieksfunctie

Presentaties

Marketing en communicatie

Educatie

Totaal publieksfunctie

Totaal overige lasten

TOTALE LASTEN

SALDO UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING

Saldo rentebaten/-lasten

Mutatie aankoopfonds

SALDO UIT BEDRIJFSVOERING

Toerekening Algemeen beheer

EXPLOITATIERESULTAAT

Aantal directe uren

Totaal	Publieks- functie	Collectie- functie	Algemeen beheer
2 600	-	2 600	-
3 100	1 900	1 200	-
1 700	1 000	700	-
1 100	700	400	-
8 500	3 600	4 900	-
68 500	68 500	-	-
42 100	42 100	-	-
59 200	59 200	-	-
169 800	169 800	-	-
841 800	243 400	7 600	590 800
29 200	-	29 200	-
900	-	900	-
3 400	-	3 400	-
2 300	-	2 300	-
35 800	-	35 800	-
367 800	367 800	-	-
270 100	270 100	-	-
92 900	92 900	-	-
730 800	730 800	-	-
1 608 400	974 200	43 400	590 800
4 315 900	2 242 700	967 900	1 105 200
- 104 700	652 900	233 700	- 991 300
200	-	-	200
-	-	-	-
- 104 500	652 900	233 700	- 991 100
-	652 900	338 200	-
-	-	- 104 500	-
32 136	21 171 66%	10 964 34%	

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BO Audit & Assurance B.V.

datum

07 APR. 2020

paraaf

Overzicht huisvestingslasten

	€
Saldo beginbalans	661 600
Subsidie OCW Huisvesting	1 588 100
Onttrekking wegens investeringen (onder huisvestingssubsidie OCW)	81 200
Onttrekkingen (lasten)	
Toeslagen aan RVB	404 500
Loonkosten eigen organisatie beheer en behoud	109 300
Verzekeringen	8 600
Afschrijvingen op investeringen	30 600
Kosten dagelijks onderhoud	
Klein Onderhoud	40 800
Overig onderhoud	67 200
Kosten groot onderhoud	
Dotatie voorziening	126 700
Overig	
Huur depot	10 800
Externe adviseurs	19 200
Totaal onttrekkingen	817 700
Toevoegingen (baten)	
Vrijval investeringsubsidie	-
Overige baten	-
Totaal toevoegingen	-
Saldo huisvestingssubsidie	1 350 800
Besteed aan publieks- en -collectiefunctie	515 500
Saldo eindbalans	835 300

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Resultaatbestemming 2019

	€
Exploitatiesaldo	- 104 500
Mutaties bestemmingsfondsen OCW	
Reguliere onttrekking aan het bestemmingsfonds OCW- Projectsubsidie Veiligheid	77 900
Reguliere onttrekking aan het bestemmingsfonds OCW- Projectsubsidie Technisch vervangingsonderhoud	9 200
	- 17 400
Onttrekking aan de bestemmingsreserve bedrijfsinstallatie/entreehal	17 400

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

datum 07 APR. 2020

paraaf .....

WNT-verantwoording 2019 Stichting Rijksmuseum Twenthe

De WNT is van toepassing op Stichting Rijksmuseum Twenthe. Het voor Stichting Rijksmuseum Twenthe toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2019 € 194.000.

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13^e maand van de functieervulling alsmede degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt.

Gegevens 2019			
bedragen x € 1	Drs. K.A. Odding	mevr. H. Hoving	mevr. H. Hoving
Funcțiegegevens	Directeur-bestuurder	Adjunct-directeur	Interim*
Aanvang en einde functieervulling in 2019	01/01 – 31/12	01/01 – 28/02	01/03 – 30/11
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	0,444	0,449	0,066
Dienstbetrekking?	Nee	Nee	Nee
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 64.800	€ 8.800	€ 6.000
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 0	0	€ 0
Subtotaal	€ 64.800	€ 8.800	€ 6.000
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 86.222	€ 14.078	€ 9.599
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Bezoldiging	€ 64.800	€ 8.800	€ 6.000
Gegevens 2018			
bedragen x € 1	Drs. K.A. Odding	mevr. H. Hoving	N.v.t.
Funcțiegegevens	Directeur-bestuurder	Adjunct-directeur	
Aanvang en einde functieervulling in 2018	01/01 – 31/12	01/01 – 31/12	
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	0,444	0,386	
Dienstbetrekking?	Nee	Nee	
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 64.800	€ 46.800	
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 0	€ 0	
Subtotaal	€ 64.800	€ 46.800	
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 83.160	€ 72.942	
Bezoldiging	€ 64.800	€ 46.800	

* Functionaris wordt tot uiterlijk 28 februari 2023 aangemerkt als topfunctionaris in verband met de functie als adjunct-directeur tot en met 28 februari 2019. De aanvangsdatum van de periode van vier jaar is het moment waarop de functie als topfunctionaris is neergelegd.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

1d. Topfunctionarissen alsmede degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt met een bezoldiging van € 1.700 of minder

Gegevens 2019	
NAAM TOPFUNCTIONARIS	FUNCTIE
Drs. J.W. Boomkamp	Voorzitter
Mr. Dr. E. Helder	Plv. voorzitter
Mr. G.J. Jansen	Lid tot 1 juli 2019
Drs. J. Kiers	Lid
I. Kleinsman	Lid
B.J.H. Vos	Lid vanaf 25 maart 2019
A.J. Voskamp	Lid vanaf 25 maart 2019

* De directeur-bestuurder en de leden van de Raad van Toezicht zijn niet in loondienst van de stichting. Van voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn en uitkeringen wegens beëindiging van het dienstverband is dan ook geen sprake.

De leden van de Raad van Toezicht zijn onbezoldigd.

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2019 een bezoldiging boven het individueel toepassing drempelbedrag hebben ontvangen.

Samenstelling Raad van Toezicht en bestuurder

De heer J.W. Boomkamp vanaf 20-08-2013

Laatste functie: Voorzitter College van Bestuur Saxion Hogeschool tot 01-01-2018

Nevenfuncties

- Lid bestuur Consensus Vocalis (vanaf oktober 2019)
- Voorzitter Stichtingsbestuur FC Twente '65 (vanaf 1 maart 2019)
- Lid/Voorzitter Raad van Toezicht ROC Aventus (vanaf 2019)
- Lid bestuur 'de Storkiaan' (vanaf 2018)
- Voorzitter Raad van Toezicht Dimence Groep, instelling voor GGZ (vanaf 2018)
- Lid bestuur 1Twente, lokale omroep Enschede (vanaf 2018)
- Voorzitter Raad van Onpartijdigheid Hobeon, certificering (vanaf 2018)
- Vice Chair Supervisory Board International Boarding School Eerde (vanaf 2017)
- Voorzitter Raad van Toezicht Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek (voorzitter sinds 1-1-2017)
- Voorzitter Raad van Toezicht G.J. van Heek Jr. Fonds
- Voorzitter Raad van Toezicht Roombeek Musea Fonds
- Bestuurder Stichting Steunfonds TwentseWelle
- Vicevoorzitter Raad van Commissarissen Woningcorporatie Beter Wonen Almelo (vanaf 2014)
- Voorzitter Raad van Commissarissen Aqua +, high tech sprinklers (vanaf 2009)
-

De heer E. Helder vanaf 13-11-2013

Staatsraad, lid van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

Nevenfuncties

- Vice-voorzitter Raad van Toezicht Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek (vicevoorzitter vanaf 1-1-2017)
- Vice-voorzitter Raad van Toezicht G.J. van Heek Jr. Fonds
- Vice-voorzitter Raad van Toezicht Roombeek Musea Fonds
- Bestuurder Stichting Steunfonds TwentseWelle
- Lid Raad van Advies, faculteit rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen
- Lid van de Wetenschappelijke Board gemeente Enschede

De heer G.J. Jansen vanaf 01-06-2011 tot 01-06-2019

Laatste functie: Commissaris van de Koningin in de provincie Overijssel tot 1-1-2011.

Nevenfuncties

- Adviseur openbaar bestuur (gemeenten, provincies, ministerie BZK) en toezichthouder
- Bestuurlijk begeleider ontvlechting BOH (Bestuursdienst Ommen-Hardenberg)
- Voorzitter Vereniging Overijssels Regt en Geschiedenis VORG
- Lid Raad van Toezicht Staatsbosbeheer
- Voorzitter tijdelijke Commissie verdeelmodel IPO
- Voorzitter Beleggingsvereniging 'De Blauwvinger' Zwolle
- Lid Raad van Toezicht Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek (tot en met 2 juli 2019)
- Lid Raad van Toezicht G.J. van Heek Jr. Fonds
- Lid Raad van Toezicht Roombeek Musea Fonds
- Bestuurder Stichting Steunfonds TwentseWelle
- Adviseur Unie KBO
- Adviseur gemeenten Montferland en Veere

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Mevrouw J. Kiers vanaf 20-03-2017

Directeur Amsterdam Museum en Museum Willet-Holthuysen

Nevenfuncties

- Lid Raad van Advies voor de restauratie van de Gouden Koets
- Lid DB ACI (Amsterdamse Culturele Instellingen)
- Bestuurslid Stichting Samenwerkende Musea
- Bestuurslid Stichting Werkspoormuseum
- Lid Raad van Toezicht Rijksmuseum Twente en De Museumfabriek
- Lid Raad van Toezicht G.J. van Heek Jr. Fonds
- Lid Raad van Toezicht Roombeek Musea Fonds
- Bestuurder Stichting Steunfonds TwentseWelle
- Lid Raad van Commissarissen Stadsherstel Amsterdam Museum

Mevrouw I. Kleinsman vanaf 08-09-2014

Camera journalist

Nevenfuncties

- Bestuurslid stichting "Ledeboerbank Almelo".
- Lid Bestuur Fransenfonds
- Bestuurslid en secretaris Stichting "Kunsten Op Straat" Diepenheim
- Lid Raad van Toezicht Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek
- Lid Raad van Toezicht G.J. van Heek Jr. Fonds
- Lid Raad van Toezicht Roombeek Musea Fonds
- Bestuurder Stichting Steunfonds TwentseWelle
- Lid Raad van Commissarissen Welbions Hengelo
- Bestuurslid Stichting TWENTEMENT

De heer B.J.H. Vos vanaf 25-03-2019

CEO Switch IT Solutions

Nevenfuncties

- Vice Voorzitter IKT
- Voorzitter BCG IKT
- Voorzitter Stichting Sociëteit Apollo
- Lid Platform Ondernemend Twente
- Bestuurslid Stichting Kennispark geeft Energie io
- Lid Omgevingsraad Twents Carmel College
- Lid Raad van Toezicht Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek
- Lid Raad van Toezicht G.J. van Heek Jr. Fonds
- Lid Raad van Toezicht Roombeek Musea Fonds
- Bestuurder Stichting Steunfonds TwentseWelle

De heer A.J. Voskamp vanaf 25-03-2019

Partner Incorpe BV, Hengelo (O)

Partner Malijn BV, Delden

Nevenfuncties

- Vicevoorzitter Stichting DrieZorg, Zwolle
- Vicevoorzitter Raad van Commissarissen R.K. Woningstichting Ons Huis, Enschede
- Lid Raad van Toezicht Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek
- Lid Raad van Toezicht G.J. van Heek Jr. Fonds
- Lid Raad van Toezicht Roombeek Musea Fonds
- Bestuurder Stichting Steunfonds TwentseWelle

Rooster van aftreden

	Benoemd	Herbenoemd	Max. zittingsduur tot
J.W. Boomkamp	20-08-2013	20-08-2017	20-08-2021
E. Helder	13-11-2013	13-11-2017	13-11-2021
G.J. Jansen	01-06-2011	01-06-2015	01-06-2019
I. Kleinsman	08-09-2014	08-09-2018	08-09-2022
J. Kiers	16-01-2017	-	16-01-2025
B.J.H. Vos	25-03-2019	-	25-03-2027
A.J. Voskamp	25-03-2019	-	25-03-2027

Arnoud Odding

Directeur-bestuurder Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek

Directeur-bestuurder Stichting G.J. van Heek Jr. Fonds

Directeur-bestuurder Stichting Roombeek Musea Fonds

Directeur O dubbel d B.V.

Nevenfuncties

Jurylid BNG Erfgoedprijs

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN

BDO Audit & Assurance B.V.

datum **07 APR. 2020**

paraaf .....

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de raad van toezicht van Stichting Rijksmuseum Twenthe
Afgegeven ten behoeve van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Rijksmuseum Twenthe te Enschede gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Rijksmuseum Twenthe op 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017-2020;
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2019 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in de subsidiebeschikking en het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017-2020.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2019;
- de staat van baten en lasten over 2019; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen en het Accountantsprotocol cultuursubsidies instellingen 2017-2020. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Rijksmuseum Twenthe zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Benadrukking van dispuut inzake kunstaankoop

Wij vestigen de aandacht op de toelichting onder de niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen op pagina 49 van de jaarrekening. Hierin staat beschreven dat op balansdatum sprake is van een onzekerheid ten aanzien van de uitkomst van een dispuut en de mogelijke (financiële) gevolgen daarvan. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Benadrukking van impact uitbraak Coronavirus

Wij vestigen de aandacht op de tekst in de toelichting van de jaarrekening op pagina 49 (gebeurtenissen na balansdatum), waarin de onzekerheden zijn omschreven rondom de mogelijke gevolgen van het Coronavirus voor Stichting Rijksmuseum Twenthe. Deze situatie doet geen afbreuk aan ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2019 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- ▶ het bestuursverslag;
- ▶ de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- ▶ met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- ▶ alle informatie bevat die op grond van titel 9 Boek 2 BW en het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017-2020 is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met titel 9 Boek 2 BW en het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017-2020.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met titel 9 Boek 2 BW en het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017-2020. Het bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in

de subsidiebeschikking en het Handboek verantwoording cultuursubsidies Instellingen subsidieperiode 2017-2020.

In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de instelling te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de instelling haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de instelling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Accountantsprotocol cultuursubsidies instellingen 2017-2020, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- ▶ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap;
- ▶ het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- ▶ het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar

bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- ▶ het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- ▶ het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Hengelo, 7 april 2020

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

w.g.

M. Zoetman-Kiers RA
